

VANHUS
KANSALAISKASVATTAJAN TEHTÄVÄSSÄ

Nuorten ja vanhusten mielekästä elämää edistävä
kansalaiskasvatusmalli

Toivanen Aino
Opinnäytetyö, Syksy 2009
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak, Itä, Pieksämäki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Toivanen, Aino. VANHUS KANSALAISKASVATTAJAN TEHTÄVÄSSÄ.
Nuorten ja vanhusten mielekästä elämää edistävä kansalaiskasvatusmalli
Opinnäytetyö 73 sivua, liitteitä 7. syksy 2009.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Itä, Pieksämäen yksikkö. Sosiaalian koulutusohjelma.
Sosionomi (AMK).

Tutkimus kiinnittää huomion vanhuksen näennäisen passiiviseen rooliin nuoren ihmisen elämässä. Opinnäytetyössä selvitettiin millainen on vanhuksen rooli nuorten asenteiden ja arvojen muovaajana ja elämäntaitojen ja valmiuksien kartuttajana? Keskeisenä tutkimusaineistona on tutkijan raportti ”Toisiamme varten”-projektista. Kyse oli Nuorten ja vanhusten yhteistoiminnan kehityshankkeesta asiakaspalvelussa ja vanhusten virkistystoiminnassa. Millaista oppimista nuoret kokivat heissä tapahtuneen osallistumisensa aikana? Millaisina tuloksina toiminta näkyi vanhusten elämässä? Voiko yhteisen ajan tuotoksena syntyä kansalaisena kasvamista?

Kansainväliset tutkimukset eripuolilla maailmaa osoittavat vanhusten kokevan voimaantuvansa ensisijaisesti hyvistä sosiaalisista suhteista. Noiden tutkimusten mukaan mahdollisuus vaikuttaa omaa elämää koskeviin asioihin on vanhuksille elämän laadullinen tekijä. Miten mahdollistaa sitä paremmin Suomen oloissa, erityisesti nykyisessä yhteiskunta- ja taloustilanteessa?

Aiempaa tutkimusta siitä, mitä vanhukselle läsnäoloon tarjoava nuori ihminen voi vuorovaikutuksesta saada on vasta vähän. Tässä tutkimuksessa yhdistyy laitosympäristössä elävien vanhusten oikeus laadukkaampaan elämään, sekä nuorten aikuisten oikeus kokea itsensä kansalaisena arvokkaaksi. Nuoret toimivat vanhuksen rinnalla omana itsenään, ystävänä samalla tasolla vanhuksen kanssa.

Tutkimus on kvalitatiivinen ja aineistolähtöinen. Vanhusten yhtäaikaista asiakkuus/kasvattaja-asemaa tutkitaan työstämällä Toisiamme varten-projektin raporttitekstiä, tutkijan kokemuksia ja kirjallista lähdemateriaalia. Puhelimitse toteutetussa jälkiseurannassa tavoitettiin kaksikolmannelta ”Toisiamme varten”-projektin osallistujista. Tutkimuksessa vertaillaan ilmiöiden yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia. Päätelyn argumentointiin käytetään myös talousnäkökulmaa, peilaten sitä kirjallisen materiaalin ja käytännön työelämäntuntemuksen kesken.

Tutkimuksessa tuotettiin malli nuorten ja vanhusten yhteistoiminnalle. Palkkatyötä odottavat 18-25 vuotiaat nuoret toimivat vanhusten virkistystoiminnan mahdollistajana, kohottaen laitokodissa elävien vanhusten elämän laatua. Nuoret toimivat työhallinnon harjoittelurahalla. Tämä kansalaiskasvatusmalli on kopioitavissa tai sovellettavissa käyttökohteen mukaan. Toivon seurakuntien ottavan mallin käyttöönsä. Toimintaehdotus rakentuu nuorisotyön, sairaalapastorin ja diakonian muodostamalle kolmiolle.

Seurakunnat kaipaavat keinoja tavoittaa nuoria isostoiminnan jälkeen. Jokainen vanhusen hoitoyksikkö on jonkun seurakunnan alueella. Jokaisella paikkakunnalla on nuoria, jotka kaipaavat mielekkyyttä elämään, erityisesti palkkatyön löytymisen viivästyessä. Mielestäni seurakuntatyön rakenne, hienosäädettynä, mahdollistaisi esitetyn toiminnan.

Keskeiset käsitteet: vanhuksen voimavarat, hiljainen tieto ja kansalaiskasvatus.

ABSTRACT

Toivanen, Aino

Elderly People's Mission in Citizen Training

Citizen Training for Meaningful Life of Youth and Elderly People

73 p., 7 appendices. Language: Finnish. Pieksämäki, Autumn 2009.

Diaconia University of Applied Sciences. Programme in Social Services. Degree:
Bachelor of Social Services

This study discusses the seemingly passive mission of elderly people in the life of young people. What is the role of elderly citizens in shaping the attitudes and values of young people and in enhancing the preparedness for their life and growing up. Main research material was the report of the project called "Toisiamme varten". The project was a cooperation for refreshing and activating elderly people together with the youth. What kind of learning happened youth during participating? What results were there among elderly people? Can joint time result in growing as a citizen?

International studies around the world show that elderly people experience empowerment through social good contacts. According to those studies the elderly people experience their opportunity to influence the matters of their own lives as part of a good life quality. How could we promote this possibility to influence, especially in the present financial situation in the Finnish society?

There are only few earlier studies that discuss the positive effects of interaction. This study connects the right of elderly people to quality living in institution environment, and the right of young people to experience as valuable citizen. The youth work with the elderly with their own personality. They work on the same level with the elderly people, as friend for them.

This study is qualitative and it is source based. The simultaneous customer/training position of the geriatric people appears in the report of Toisiamme varten project own experiences and source material. For follow-up two thirds of the participants of "Toisiamme varten"-project were reached by phone. This study is realised comparing similarities and differences in phenomena. The arguments of deduction have a financial perspective also. Written and working life practice are made use of.

This study produced a model, in which young people of ages 18-25 enable the activity for the elderly, promoting their quality of life in the institution. The young people work with practice money. It is paid by labour ministrations. The citizen training model can be copied or adapted to one's needs. I hope that congregations could take this model and use it in their work. The proposition builds on the cooperation between youth work, pastor in hospital and workers of diaconia.

The congregations wish for ways to reach youth after confirmation to join congregation activities. All geriatric care units are located at the vicinity of some congregation. In all municipalities there are youth who long for sense for their life, especially if they are looking and waiting for a job for a longer time. Although it would take some adjustments, it would be possible to work this model in congregations.

Keywords: empowerment of elderly people, tacit knowledge and training of citizen.

SISÄLTÖ

1 KANSALAISKASVATUSMALLIN TARVE JA TAVOITE.....	6
1.1 Vanhusten näkökulma	7
1.2 Hoitohenkilökunnan näkökulma.....	8
1.3 Nuorten näkökulma.....	8
1.4 Seurakuntatyö	9
1.5 Kansalaiskasvatuksen haasteet.....	11
KUVIO A Kansalaisena 2000-luvulla.....	11
2 TUTKIMUSTAVOITE JA MENETELMÄT.....	12
3 TEOREETTISTA TAUSTAA	14
3.1 Näkemyksiä vanhuuden kehitystehtävistä	14
3.2 Mistä tekijöistä muodostuvat vanhuksen voimavarat?	15
3.3 Vanhuus ja koettu yksinäisyys	16
3.4 Vanhus opetuksen välineenä	18
4 HILJAISEN TIEDON KÄSITE.....	20
5 KANSALAISKASVATUS - MITÄ SE ON?	23
6 KANSALAISKASVATUSMALLIA KOHTI.....	26
6.1 Toiminnan suunnittelussa huomioitava.....	27
6.2 Toiminnan rajat	28
6.3 Toiminnan rahoitus	29
6.4 Kansalaiskasvatustoiminnan kuvaus.....	30
6.5 Valmennus	31
6.6 Valmennuksen sisältö ja valmentajat	33
6.7 Osastotyöskentely	34
6.8 Tilan hiljaisuus ja nuoren ihmisen identiteetti	37
6.9 Nuorten toteuttamia tehtäviä.....	37
7 TOISIAMME VARTEN PROJEKTIN OPPIMISKOKEMUKSIA	38
7.1 TAULUKKO 1 Nuoret kertoivat oppimisestaan vanhusten seurassa	39
7.2 TAULUKKO 2 Nuorten kokemuksia oppimastaan suhteessa itseensä	40

8 VANHUS JA UUDET SOSIAALISET SUHTEET.....	42
TAULUKKO 3 Henkilökunnan havaitsemia muutoksia vanhuksissa.....	43
8. 1 Muita havaittuja hyötyjä	44
8. 2 Nuorten asennemuutoksia suhteessa vanhuksiin	45
TAULUKKO 4 Nuorten kokemia asennemuutoksia suhteessa vanhuksiin.....	47
8. 3 Lisää asennekysymyksiä.....	48
9 SEURANTAKYSELY	49
TAULUKKO 5 a Seurantakysely projektiin osallistuneille	50
TAULUKKO 5 b.....	51
KUVIO B Vanhuus osana kansalaiskasvatusta.....	52
10 MIKSI SIIS KANSALAIKASVTUKSEN MALLI.....	53
10.1 Vanhuksen tarpeet ja esimiestyö	55
10.2 Professionaalisuus ja talous	58
10.3 Teorian ja käytännön tasapaino.....	60
10.4 Rahan asema sosiaali- ja hoitotyön yhteydessä	61
11 TUTKIMUSTYÖSKENTELEN POHDINTAA.....	63
12 TOIMEENPANOEHDOTUS	65
KUVIO C Raamatun mallin mukainen seurakuntayhteisö.....	68
13 YHTEENVETO JA POHDINTAA.....	69
LÄHTEET	72

1 KANSALAISKASVATUSMALLIN TARVE JA TAVOITTEET

Tutkijat osoittavat tällä hetkellä runsaasti kiinnostusta huolehtimisen käsitteeseen keski-, ja myöhäisaikuisuudessa (Uotinen, Suutama & Raitanen 2004). Teoksessa Geropsykologia, Gatz Margaret ja Smyer Michael toteavat vanhuuden mielenterveys kysymyksiä voitavan pitää orpolapsena, jota on aina hyljeksitty kaikilla sen kannalta tärkeillä yhteiskunnan ja ammatillisen elämän sektoreilla: myös vanhuspolitiikassa ja mielenterveystyössä. (Koskinen 2007, 46.)

Tornstam 1982 ja Hedqvist 1983 ovat painottaneet vapaaehtoistyypin työn merkitystä, myös sen tekijälle. Palveluja saavan elämänlaatu ja hyvinvointi lisääntyvät ja samalla tekijä saa lisää merkitystä ja sisältöä elämälleen, kokiessaan voivansa auttaa muita. Tämä aktivoi häntä itseään, samalla kun se tukee ystävänpalvelujen saajaa. Molemminpuolinen passiivisuus, riippuvuus ja opittu avuttomuus vähenee. (Ruoppila 2004, 503.)

Tämän tutkimuksen keskeisenä tutkimusaineistona käytän julkaisua Nuorten ja vanhus-ten yhteistoiminnan edistämishanke. Projektin raportti on nro 3581/C4 Raha-automaattiyhdistyksen rekisterissä. Projekti toteutettiin Kuopion vanhustenhuollon organisaatiossa vuosina 2003-2006. Sen lähtökohtana oli erityisesti laitoksissa asuvien vanhus-ten yksinäisyyden lievittäminen. Elämänlaatunsa kohottaminen, mahdollistamalla vanhuk-sille aktiivisempi rooli omaan elämäänsä. Toteutusympäristönä olivat Harjulan ja Valkeisen sairaalan osastot, joilla jokainen osallistuja toimi aluksi. Toteuttajina olivat nuoret aikuiset, joiden koin palkkatyötä odottaessaan tarvitsevan mielekästä toimintaa, arvostusta ja mahdollisuuden itsensä kehittämiseen. (Leinonen 2006.)

Nuorten toiminta oli rinnastettavissa vapaaehtoistoimintaan. Siitä ei kuitenkaan ollut kyse, vaan suunnitelmallisesta kansalaiskasvatuksesta, yhteisöllisyyteen kasvattamisesta. Toiminnan syvempi ja laaja-alaisempi merkitys ja vanhus-ten osuus varhaisaikuisuuden kansalaiskasvatuksessa ja yhteisöllisyyteen kasvattajana jäi projektin kolmevuoti-suuden vuoksi huomiotta. Tämän merkityksen esiin nostaminen on tämän tutkimuksen keskeinen tavoite. Tutkimus on nyt entistäkin ajankohtaisempi läänien sosiaalitar-kastajien julkistaman, vanhustenhuollon tuoreen raportin mukaan (Hirsijärvi 2009).

1.1 Näkökulmana vanhus

Vanhushoivaa kahdenkymmenen vuoden ajan aktiivisesti seuranneena olen havainnut Suomalaiselta sosiaalityön käytännöstä on puuttuneen edellä kulkeva sosiaalityö. Ennaltaehkäisevä työ kuuluu kuntien vastuulle. (Antikainen 2009) Toiminta kohdistuu kuitenkin ainakin suuremmissa kunnissa yksinomaan suurimpien ongelmien paikkailuun. Sosiaalityön henkilökuntamäärä on valtakunnallisesti ollut jo pitkään alimitoitettu (Hirsijärvi 2009), jonka vuoksi ei ole ollut tilaa tai energiaa luoda uusia toimintatapoja. Suomalainen toimintakulttuuri on virkamieskeskeinen ja julkiselta sektorilta on puuttunut pitkään verkostoituminen ennaltaehkäisevään toimintaan. Muutosta on alkanut näkyä ja sitä on tarpeen vauhdittaa, sillä ongelmakeskeisyys synnyttää lisää ongelmia. Se puolestaan lisää sekä inhimillisiä että taloudellisia menetyksiä niin yksilö kuin yhteiskuntatasolla.

Vanhusten hylkääminen yksinäisyyteen ja tarpeettomuuteen, kasvottoman hyvinvointiyhteiskunnan hoitoon on johtanut dementian räjähdysmäiseen lisääntymiseen ja vanhustyön kriisiin. (Fratiglioni; Wang; Ericsson; Maytan & Winblad 2000). Erityisesti vanhojen miesten itsemurhat ovat vaiettua todellisuutta. Kuitenkin joka toinen päivä yksi vanhus Suomessa kuolee aktiivisesta aloitteestaan. (Saimi ja Jalmari 2009) Varsinkin miesten arvomaailmassa toiminta on elämässä keskeisellä sijalla. Kun toimintakyky heikkenee ja johtaa riippuvuuteen muista ihmisistä, tarvitaan merkityksellisen elämän synnyttämiseen muita tekijöitä. Myös Silva Tedre on käsitellyt haurauden teemaa (Tedre 2007,101, 114, 116.)Hyvinvointiyhteiskunta käsitteen soveltamisella on annettu ymmärtää sairauksien hoidon ja asumisen turvaamisen riittävän vanhuksille. Toteutuvatko nykyisin kaikkien kohdalla nuokaan tarpeet?

Vanhusväestön kasvava määrä suhteessa muuhun väestöön vaatii uudenlaisia toimintamalleja arvokkaaksi koetun vanhuuden turvaamiseksi. Vanhukset voisivat olla yhteiskunnassa voimavara, mikäli kulttuurimme niin arvostaisi. Sairauskeskeinen ajattelu vanhustenhoidossa, yhdessä henkilöstön alimitoituksen kanssa on johtanut vanhusten yksinäisyyden kokemukseen myös laitosten turvallisena pidetyssä ympäristössä. Mikäpä motivoisi hylätyksi itsensä kokevan vanhuksen pitämään huolta omasta toimintakyvystään. Tutkimukset kuitenkin osoittavat vähäisenkin liikunnan pitävän yllä toimintakykyisyyttä. Lisäksi liikunnan tulisi olla osa vanhuksenkin perusoikeuksia (Viertola 2009, 24-26.)

1.2 Hoitohenkilökunnan näkökulma

Palkatun henkilökunnan määrä ratkaistaan kuntien luottamushenkilöiden asettamissa rajoissa. Varsin nuori ammatillisen hoitotyön historia on ollut taistelua hoidon ja huolenpidon arvon ja arvostuksen puolesta hoitajan työ on taistellen saatu nostettua hyväntekeväisyyttä harjoittavien varakkaiden naisten kutsumustyöstä laajasti tietoa ja taitoa vaativaksi vahvaksi ammattitaidoksi, josta on perusteltua saada asianmukainen toimeentulo, ehkä koko perheen ainoana. Kutsumuksen muuttuminen palkalliseksi työksi on muuttanut taistelun kohdetta. Nyt taistellaan siitä, millä henkilömäärällä hoito ja hoiva tulisi toteuttaa. Hoitohenkilökunta kaipaa yhteistyökumppaneita jakamaan vanhusten hoivan painetta. Hoitajien ylikuormitus johtaa väsymiseen ja väsynyt hoitaja, kuten lääkärikin, voi omalla toiminnallaan lisätä hoidon tarvetta (Davis 2007). Kuka kiinnostuisi selvittämään, mahdollistavatko hoitoyhteisöjen olosuhteet ja resurssit työn toteuttamisen tavoitteiden ja olemassa olevan osaamisen mukaisena?

Rahoittajat kaipaavat taloudellisempia ratkaisuja, parempaa kustannushyötysuhdetta. Vapaaehtoistyö, johon nyt ollaan panostamassa, ei riitä vastaukseksi. Se on sattumanvaraista ja koordinoimattomana voi tuoda lisäongelmia ja lisätyötä ammatillisille ohjauksessa ja valvonnassa. Vanhusten elämään riskejä voivat tuoda väärillä motiiveilla toimintaan tulleet vapaaehtoiset. Tarvitaan organisoidusti toteutettua virkistys- ja asiakaspalvelutoimintaa, vanhusten turvallisuuden vuoksi. Mutta miten yhteensovittaa ammatillis- ja maallikkotyö? Miten turvata, ettei toiminta muodostu nuorten ihmisten työpanoksen hyväksikäytöksi?

1.3 Nuorten näkökulma

Monet taidot siirtyivät ennen sukupolvelta toiselle tiedostamatta, luonnollisena osana elämän arkea. Muuttuneessa yhteiskunnassa monien taitojen siirtäminen vaatii tietoista mahdollistamista. Kysymys on elämän perustaidoista, joita ei koulutuksen kautta voi toiselle opettaa. Puhutaan hiljaisesta tiedosta. Moni asia ei teoriaopetuksena siirry käytännön taidoksi. Lisäksi hoitohenkilökunta ja kouluttajat ilmaisevat huolensa siitä, etteivät nuoret hoitajtkaan hakeudu vanhustyöhön.

Teemaa on tarkasteltava myös taloudellisesta näkökulmasta. Tuolloin on todettava pitkän koulutuksen tulevan yhteiskunnalle kalleimmaksi taidoissa, joiden oppimiseen tarvitaan elämän vaihtuvia kokemuksia, monen ikäisten ihmisten parissa. Kuten miten kohdata puhekyvytön tai liikuntavammaisen ihminen. Käytännön tilanteissa yksilöt reagoivat persoonallisella tavallaan, jolloin tilanteista oppiminen on yksilöllistä, eikä sitä mielestäni tulisi kahlita kaavamaisuuden vaatimuksilla. Myös Martti Lindqvist toteaa kaavojen ja keskiarvojen murskaavan mahdollisuuksia, ne joko vaativat liian paljon tai antavat liian vähän (Lindqvist 1985, 42). Sosiaalisesti eheämmän yhteisön tavoitteesta kirjoittaa myös Diakonia-ammattikorkeakoulun rehtori Jorma Niemelä (2009).

Nuorille tulisi antaa mahdollisuus osallisuuteen vanhusten elämänviisaudesta. Nuorten pitäminen ilman palkkatyötä ja mahdollisuutta hakea omaa paikkaansa yhteiskunnassa, kehittyä ihmisenä elämää varten, on tuhoisaa yksilölle ja kallista yhteiskunnalle. Ihmissuhdeammateissa tärkein työkalu on ihminen itse ja sen työkalun hiomiseen tarvitaan monenlaisten ihmisten kohtaamisia.

Nuoret ovat ilmaisseet kaipaavansa isostoiminnan jälkeen mielekästä toimintaa seurakunnan piirissä. Nuoret aikuiset kertovat kokevansa, ettei seurakunta tarjoa heille mielekästä toimintaa, jolla ankkuroitua seurakuntaan, vaikka kiinnostusta siihen on paljon. ”Toisiamme varten”-projektiin yhteyttä ottaneista suurin osa reagoi seurakuntalehdessä olleeseen ilmoitukseen (Leinonen 2006, 73). Seurakunnat etsivät keinoja nuorten aikuisten tavoittamiseksi seurakunnan toimintaan (Veikkola 2003).

1.4 Näkökulmana seurakuntatyö

Kirkon vanhustyön heikkouksiksi toteaa SWOT-analyysi yhteistyön puutteen eri työalojen kesken, sekä laitos-, ja palvelutalodiakonian vähäisyyden. Vanhustyön lähivuosien tavoitteiksi todetaan laitosdiakonian ja yhteistoiminnan kehittäminen. Kirkon tehtävänä todetaan olevan ihmisten tukeminen eettisissä ratkaisuissa sekä spirituaalisen ja kristillisen elämäntavan toteuttamisessa. Seurakuntien toimintaa halutaan ankkuroida paikallisyhteisöihin yhteisvastuun lisäämiseksi. Tavoitteena on uusien mallien kehittäminen kansalaisten aktivoimiseen. (Kirkon vanhustyön strategia 2015. 2007, 14, 16.)

Kirkonalan kouluttajan päämääränä sanotaan olevan sellaisten keinojen kehittäminen, joiden avulla voidaan purkaa ihmisyyttä halventavia tai rikkovia rakenteita. Luoda uusia rakenteita ja toimintamalleja, jotka tukevat yhteisöjen hyvinvointia, tasa-arvoisuutta ja oikeudenmukaisuutta, myös yksittäisen ihmisen kohtaamisessa ja auttamisessa. (Kirkon strategia 2015. 2007, 22.)

Yhteisöllisyyden todetaan syntyvän luottamuksen ja välittämisen ilmapiirissä. Sanotaan kyseessä olevan avoimuuden kaikkien hyväksymiseen mukaan toimintaan yhteisen päämäärän hyväksi. Yhteisöllisyys ilmaistaan haluna toimia ja elää yhdessä. Yhteisöllisessä toiminnassa sukupolvet kohtaavat ja vanhemmilla sukupolvilla on mahdollisuus siirtää tietopääomaansa nuoremmille. Hyvinvoinnin kehittämisessä kirkon tavoitteena sanotaan olevan yksilöiden ja yhteisöjen omien voimavarojen käyttöön ottaminen ja osallisuuden lisääminen. (Kirkon strategia 2015. 2007, 16.)

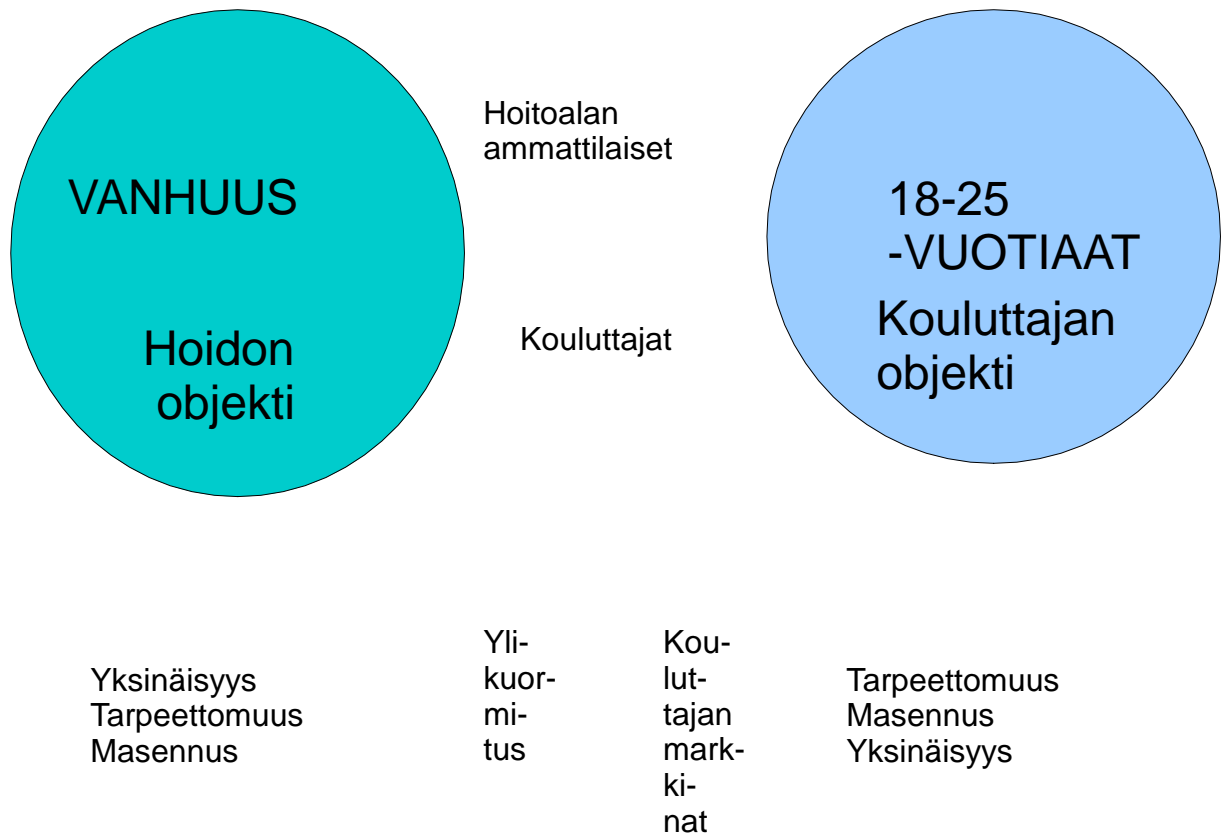
Yhteisöllinen toimintakulttuuri edellyttää kahdensuuntaisuutta. Etsiessäni projektin loppuvaiheessa yhteistyötä esitetyn mallin siirtämiseksi seurakuntatyöhön havaitsin organisaation olevan kovin ulossulkevan. Näytti siltä että organisaatio itsessään tuottaa niin paljon tehtäviä, ettei työntekijöiden aikaa ja voimavaroja riitä seurakuntalaisille. Vai voisiko kyse olla koulutuksella aikaansaadusta toimintamallista ja asenteesta? Mitä pitäisi ajatella seurakunnasta joka ei pysty ottamaan seurakuntalaisia mukaan seurakunnan toimintaan?

1. 5 Kansalaiskasvatuksen haasteet

Näinä päivinä, opinnäytetyöni ollessa päätöksessään, näemme olevan erityisen ajankoh-
taista tarkastella miltä näyttää kehityssuunta tutkimuksessani käsittelemieni väestöryh-
mien kohdalla. Seuraava kuvio osoittaa vanhusten ja nuorten elämän erillisyyden.
Molemmilla ryhmillä näyttäisi olevan objektin osa. Kouluttajat ja muut ammattilaiset
näyttävät muodostavan esteen vanhusten ja nuorten elämän kohtaamiselle.

Kaavio osoittaa tunnettujen negatiivisten tekijöiden kuten yksinäisyys, tarpeettomuus ja
masennus, koskettavan molempia edellä mainittuja ryhmiä. Yhteiskunta tarjoaa koulut-
tajan markkinat, mutta hoitoalan ammattilaiset kokevat liiallista työn kuormitusta.
Miten tähän tilanteeseen voisi tuoda muutosta parempaan? Voisiko tilanne olla toinen?
Onko sosiaalista yhteisöelämää eheyttävä, toisensuuntainen kehitys mahdollista?

A KANSALAISENA 2000-LUVULLA

KUVIO 1 kuvaa näkemystäni Suomalaisesta yhteiskunnasta suhteessa tutkimuksessa käsiteltäviin väestöryhmiin.

Voisiko olla toisin?

Onko sosiaalista yhteisöelämää eheyttävä toisenlainen kehitys mahdollista?

2 TUTKIMUSONGELMAT JA MENETELMÄT

Vanhusten ja nuorten yhteistoimintaa ideoidessani oli mielessäni näennäisesti passiivisen, hauraankin vanhuksen piilossa oleva halu aktiiviseen vuorovaikutukseen. Vanhustenhoito kuitenkin keskittyy tällä hetkellä sairauksiin, rajoituksiin ja puutteisiin. Mihin jää ihminen?

”Toisiamme varten”-projektin toteutuksen ja tulosten pohjalta yhteiskunnassamme havaittuja haasteita muokataan seuraaviksi tutkimustavoitteiksi:

- Avataan näkyväksi vanhuksen vuorovaikutusaktiivisuus.
- Vanhusten yhtäaikaisen asiakkuus/kasvattaja-aseman mahdollisuus nostetaan esiin.
- Vanhuuden näkyvyyden ja arvostuksen lisäämistarvetta kansalaiskasvatuksessa havainnollistetaan.
- Avataan nuorten kokemusten kautta käsitettä Hiljainen tieto, jotta laitoksessa asuvien vanhusten voimavarat ja elämänlaatu tulisivat paremmin näkyviin.
- Selvitetään mitä nuoret kokivat oppineensa osallistumisestaan ”Toisiamme varten”-projektiin?
- Millaista pitkäaikaista hyötyä kokemus antoi?
- Näiden tavoitteiden kautta tutkimuksen tehtävänä on myös tuottaa toimintamalli vanhusten laitoshoidossa toteutettavaksi. Malli rakennetaan siten, että sitä voidaan soveltaa myös muihin toimintaympäristöihin.

Tutkimuksen toteutus on kvalitatiivinen, aineistolähtöinen, ilmiöiden yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia vertaileva. Päätelyn argumentointiin käytän projektiraportin ohella kirjallista materiaalia, nuorten sekä omia kokemuksiani projektissa. Projektin toiminta perustui kokemuksella oppimiseen ja hiljaisen tiedon jakamiseen vuorovaikutteisena oppimisena. Raportissa olleet suorat palautekysymysten vastaukset luokittelin laskentataulukolle, jossa ryhmittelin ne edelleen ala- ja yläkäsitteisiin.

Puhelimitse tavoitetuille projektiin osallistuneille nuorille toteutettiin seurantakysely. Kysymyksiä oli kolme, vastaukset kirjasin puhelun aikana ja luokittelin ne taulukoiksi.:

- 1 Millaisten tehtävien parissa työskentelet nyt?
- 2 Oletko havainnut jälkeempään hyötyneesi projektiin osallistumisesta?
- 3 Millaista hyötyä olet havainnut ja missä yhteydessä ?

Kokonaisuutena ottaen tutkimuksellani haetaan vastausta seuraavaan kahteen kysymykseen:

A Kuka tai ketkä hyötyivät ”Toisiamme varten”-projektin toimintamallista?

B Miksi projektin toimintamalli tulisi ottaa yleisempään käyttöön?

Tutkimuksen loppupuolella tuon esiin myös talousnäkökulmaa peilaamalla projektin toimintaa vapaaehtois-, sekä ammattilaistyöhön. Samalla esitän projektin virittämänä myös näkemyksiäni terveyskeskustaloudesta ja toiminnan muutostarpeesta. Taluspohdinnoilla haluan nostaa uusia näkökulmia edelleen kovin yksipuolisen kliseisenä käyvään talouskeskusteluun. On löydettävä toimivia ratkaisuja vanhusuollon tarpeisiin. Muutostarpeeseen vastaaminen edellyttää kustannustietoisuutta toiminnan kaikilla tasoilla.

3 TEOREETTISTA TAUSTAA

3.1 Näkemyksiä vanhuuden kehitystehtävistä

Vanhuutta on määritelty monin tavoin eri yhteyksissä. Sille ei ole olemassa yksiselitteistä kuvausta vaan käsitteen käyttöyhteys sekä sen käyttäjän henkilökohtainen mielikuva vanhuudesta vaikuttavat määrittelyyn. Tutkimuksessani käytän samaa määritelmää kuin sen lähteenä olevassa projektissa. Vanhuus käsitteenä on tässä ilmaus eläkeikäisestä ihmisestä, jonka toimintakyky on alentunut niin paljon että hän tarvitsee toisten apua monissa perusasioissa selviytymiseen.

Eriksonin kehityspsykologiassa ihmisen viimeisen kehitystehtävä koostuu pyrkimyksestä saavuttaa minän eheys ja rakentava asennoituminen elettyyn elämään. Olennaista siinä, on että yksilö hyväksyy eletyn elämänsä sellaisena kuin se on toteutunut. Mahdollisuuksineen, puutteineen ja rajoituksineen, sopeutuen ajatukseen sen rajallisuudesta. Onnistuessaan se tuo kyvyn löytää elämälle uudenlaisia, laajempaa ymmärtämystä ilmentäviä merkityksiä, halun nähdä itsensä osana sukupolvien ketjua sekä sopeutumisen lähestyvään elämän päättymiseen. Nämä mahdollistavat sen, että vanhuuden elämänvaiheen voi nähdä psyykkisen kehityksen huipentumana. Tämän kehitystehtävän puuttuminen voi Eriksonin mukaan johtaa epätoivon tunteeseen lähestyvän kuoleman edessä. (Uotinen 2004.)

Miten tämän kehitystehtävän tukeminen toteutuu tämän päivän vanhusten huollossa?

Uotisen toteaa myös Jungin kehityspsykologisessa teoriassa ihmiselle olevan tyypillistä elämänkestoinen pyrkimys henkiseen kasvuun, yksilöitymiseen sekä itseymmärryksen kehittämiseen. Vasta keski-ikässä ja sen jälkeen on mahdollista kohdata ja tulla toimeen oman sisäisyytensä kanssa. Sisäänrakennettu tarve oman ainutlaatuisen yksilöllisyyden tiedostamiseen ja siten psyykkisen tasapainon saavuttamiseen on keskeinen myöhemmän aikuisuuden psyykkistä kehitystä ohjaava ja samalla persoonallisuuden muutosta tuottava tekijä. Yksilöityminen tapahtuu oman elämän tietoisesta työstämisestä kautta ja heijastuu kiinnostuksena oman persoonan kehittämiseen ja henkiseen kasvuun. (Uotinen 2004, 114.)

Asiakkailta itseltään saadun tiedon hyödyntäminen nähdään tutkijoiden keskuudessa tutkimuksen suurena haasteena. He ovat havainneet persoonattomien mittausten hallitsevan vanhenemista ja vanhuutta koskevaa tiedonmuodostusta. Tieto vanhene- misesta ja vanhana olemisen omakohtaiset kokemukset, sekä vanhenemisen sosio- kulttuurisuudesta ovat jääneet sivuun. Sosiaalityön tehtävä hyvinvointipolitiikan palau- tejärjestelmänä ei esimerkiksi Kananojan mukaan pääse toimimaan parhaalla mahdol- lisella tavalla. (Ylinen & Rissanen 2007, 47.)

Henkilökohtaiset tuoreet ihmiskontaktit asiakasryhmiin ovat mielestäni tarpeen tilanteen korjaamiseksi.

3.2 Mistä tekijöistä muodostuvat vanhuksen voimavarat?

Yksi harvoista kotona asuvien ikääntyneiden omista näkemyksistä kertova tutkimus on Hannele Hokkasen, Arja Häggman-Laitilan ja Elina Erikssonin kirjallisuustutkimus. Tutkimus oli sekä laadullinen että määrällinen. Tutkimusaineisto on koottu ympäri maapalloa. Mukana tutkimuksessa ovat USA, Kanada, Australia, Japani ja Eurooppa, Suomi näistä yhtenä.

Tutkijat toteavat toimintaympäristön olosuhteiden olevan merkityksellisiä voimaantu- misprosessin käynnistymiselle. Voimavarojen käyttöönotto edellyttää halua ja motivaatiota. Olosuhteet voivat toimia voimaantumisen esteenä, ellei asiaa tiedosteta. Voimaantuminen on prosessi, joka lähtee liikkeelle voimavarojen tunnistamisesta. Siitä seuraa voimavarojen käyttöönotto, jota voidaan joko vaikeuttaa ja estää, tai tukea ja vahvistaa yksilön ulkopuolelta. (Hokkanen ym 2005; Siitonen 1999.)

Voimavaroja kuvaavista sanoista tai lausumista muodostui kuusi voimavaroja kuvaavaa pääkategoriaa. Tärkeimmän pääkategorian muodostivat psyykkinen, henkinen ja fyysi- nen hyvinvointi, joista muodostui elämänhallinnan alakategoria. Eniten mainintoja oli mahdollisuudessa vaikuttaa omaa elämää koskeviin asioihin. Myönteinen elämänasenne nousi eniten mainituksi voimavaratekijäksi, hengellisyys mainittiin yhtä usein ja. (Hokkanen ym. 2005, 15.)

Sosiaaliset suhteet-kategoriassa voimavaroina kuvattiin läheiset ystävät, perhe ja sosiaaliset suhteet yleensä. Palvelujen yhteistyösuhteessa luottamuksellisuus koettiin voimavaraksi. Harrastukset mainittiin tärkeimmäksi mielekkään tekemisen ryhmässä. (Hokkanen ym. 2005, 15.)

Tutkimusaineistossa oli kaksi havaintoa kumppanuusperiaatteella annettavasta tuesta. Toisessa tunnistettiin vahvistamisen prosessi jonka vaiheina olivat tunnustelu, yhteistyö, tasavertainen työskentelytapa ja työskentely laajalti yhteisön eri toimijoiden kanssa. Toisessa tutkittiin mahdollisuutta voimaannuttaa eläkeläisyhteisöä huolehtimaan omasta terveydestään ja hyvinvoinnistaan. Tässä asukkaat kutsuttiin kanssatoimijoiksi. Molemmissa tutkimuksissa osallistujista tuli aktiivisia oman terveyden ja hyvinvoinnin kannalta merkittävien asioiden tunnistamisessa. Kumppanuusperiaatteella toteutettavan tuen todettiin edistävän luottamuksellisen suhteen muodostumista ja osallistujat kokivat tulleeensa kuulluiksi.

Kirjallisuustutkimuksessa todetaan sosiaaliset ja hengelliset voimavarat huomioonottavan työskentelytavan tukevan terveyttä edistävää käyttäytymistä. Tutkimus tukee virallisen ja epävirallisen tuen yhdistämistä. Uusien ratkaisujen etsimistä verkostotyön helpottamiseksi ja tehostamiseksi tutkijat pitivät tärkeänä. Tutkimuksen tekijät toteavat ettei voimavarojen tunnistamista näin laaja-alaisesti voi arvioida nykyisillä kotihoidossa käytössä olevilla mittareilla (Hokkanen; Routasalo & Pitkälä 2005, 15, 17.)

3.3 Vanhuus ja koettu yksinäisyys

Ikääntyneiden yksinäisyys on Suomessa yleistä. Sen kokeminen haavoittaa ja johtaa heikentyneeseen toimintakykyyn, elämänlaadun heikkenemiseen ja lisääntyneeseen terveyspalvelujen käyttöön. Elsa Hytönen, Pirkko Routasalo ja Kaisu Pitkälä tutkivat millä tavoin psykososiaalinen ryhmäliikuntainterventio vaikuttaa ikääntyneiden yksinäisyyden kokemiseen. Tutkimus tuo tuloksia ikääntyneiden itsensä arvioimana. Se on osa laajaa ”Ikääntyneiden yksinäisyys”-hanketta joka on toteutettu kuudella paikkakunnalla ja kohdennettu 75 vuotta täyttäneisiin kotona tai palvelutalossa asuviin henkilöihin. Yksi tutkija osallistui yhden kahdeksanhenkisen interventioryhmän kokoontumisiin koko sen keston, kolmen kuukauden ajan. Yhteensä 12 interventio-päivää sisälsi ryhmä-

keskustelua erilaisista terveysteemoista ja liikunta toimi yhdessäolon innoittajana. Yhdessä tekemisen kokemuksista keskusteltiin ja niitä jaettiin ryhmässä. Ryhmää vetävänä työparina toimivat tehtävänsä koulutetut fysioterapeutti ja sairaanhoitaja.

Tutkimushaastattelu on tehty heti interventiojakson jälkeen ja aineisto on analysoitu laadullisella sisällön analyysillä. Tulosten mukaan kaikilla osallistuneilla yksinäisyyden tunne lievittyi. Se ilmeni arkipäivän rikastumisena, sosiaalisen, psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin lisääntymisenä sekä tulevaisuuteen suuntautumisena. Osallistuminen toi uutta sisältöä arkipäivään ja rytmitti viikkoa. Sosiaalisen hyvinvoinnin lisääntyminen ilmeni ryhmäytymisenä, uusina ystävyysuhteina ja vanhojenkin ystävyysuhteiden uudelleen aktivoitumisena. Psyykkisen hyvinvoinnin lisääntyminen tuli esiin henkisenä virkistymisenä, mielialan paranemisena ja itsetunnon vahvistumisena. Interventio lisäsi fyysistä hyvinvointia, kuntoa ja liikkumiskykyä. Yksinäisyyden lievittyminen ilmeni tulevaisuuteen suuntautumisena, ryhmätapaamisten jatkamisena, yhteydenottoina muihin ryhmän jäseniin, vierailuina toistensa luona sekä haluna löytää läheinen ihminen, myös elämäkumppani. (Hytönen ym. 2005.)

Ryhmän jäsenten kiinnostus ryhmätoimintoja kohtaan lisääntyi. Heidän mielestään jokaisen ikääntyneen pitäisi edes kerran elämässään saada osallistua vastaavanlaiseen toimintaan. Ryhmään osallistuminen, uudet ihmissuhteet ja yhteydenotot vahvistivat sosiaalista verkostoa, mahdollistivat tuen saannin sekä antoivat myös mahdollisuuden itse tarjota huolenpitoa toisista. (Hytönen ym. 2005, 23, 24)

Interventioryhmän jäsenet kokivat itsensä arvostetuiksi ja tasavertaisiksi ryhmän jäseniksi. Masennuksesta kärsineet kokivat masennuksen joko hävinneen tai lievittyneen. Myös lähipiiri oli havainnut mielialan muutoksen. Liikunnalla oli sosiaalisuutta mahdollistava ja tukeva vaikutus. Monen liikkumiskyky koheni niin että he kykenivät sen ansiosta tapaamaan ihmisiä aktiivisemmin. (Hytönen ym. 2005, 24.)

Tutkijat ehdottavat jatkotutkimusaiheeksi vastaavan kuntoutusmuodon kokeilua laitoshoidossa olevien toimintakyvyn ja elämänlaadun parantamiseksi, koska toteavat laitoshoidossa olevien vanhusten olevan kaikkein yksinäisimpiä.

Opiskeluuni liittyvässä vanhuusharjoittelussa osallistuin vastaavanlaisen tutkimusryhmän kolmeen interventiopäivään yhtenä sen toteuttajana. Sain myös luvan puhelin-kyselyyn viimeisen kokoontumisen jälkeen. Kyselyn tulokset olivat yhteneväiset edellä kuvatun tutkimuksen kanssa. Merkityksellisimpänä tekijänä jokainen osallistuja totesi uusien, yllättävän läheisiksi tulleiden ihmissuhteiden syntymisen. Seitsemästä ryhmän jäsenestä neljä kertoi empineensä, jopa vastustelleensa ryhmään tuloa ja nyt olisi jatkanut edelleen. He kiittelivät terveydenhoitajiaan, jotka saivat heidät suostutelluksi mukaan. Nämä suosittelivat henkilöt hoitavalle lääkärille, jonka lausunnon perusteella osallistujat oli valittu. Tätä ryhmää vetivät työparina fysioterapeutti ja sosionomi.

Ympäristön merkitystä vanhusten hoitajana on puolestaan tarkastellut Arto Mikkola. Erityisen elvyttävänä hän kuvaa ympäristön, jossa ihminen voi kokea etäisyyttä arkeen, lumoutumista, suotuisamman suhteen löytymisen arjen tosiasioihin sekä sopivuus itselle. (Mikkola 2004,120.)

3.4 Vanhus opetuksen välineenä

Avun tarvitsijat ovat joutuneet jakamaan ammattilaiselta saamansa ajan alati vaihtuvien opiskelijoiden kanssa. Vanhukset joutuvat etenkin vuodeosastoilla sietämään jatkuvan opetusvälineenä olemisen. Silti opiskelijoilla ei riitä aikaa kuunnella vanhuksia.

Näin totesi henkilökunta ”Toisiamme varten”-projektin yhteydessä. Siksi moni hoitaja ilmaisi tyytyväisyytensä siitä että hoitovastuusta vapaat henkilöt toivat virkistystä vanhuksille. Henkilökunta myös osoitti arvostavansa sitä, että ohjaajana vierailin osastoilla pitämässä huolta nuorista toimijoista. Siten ratkaisusta hyötyivät myös asiakkaat, kun hoitajien ei tarvinnut panostaa virkistystoiminnan toteuttajiin, vaan saivat keskittyä vanhuksiin joita varten heidät palkataan! (Leinonen 2006, 29, 49-50.)

Tornstamin kehitysteoriassa katsotaan ulos- ja eteenpäin ja luodaan uutta käsitystä niin itsestä kuin ympäröivästä maailmasta. Tornstamin mukaan ihmisellä on siihen sisäsyn-tyinen suuntaus. Samalla siihen sisältyy uskonnollisia piirteitä ja hengellisyys. Tämän teorian mukaan elämisen myötä aistihavainnoista riippumattomien kokemusten aste kasvaa. Iäkkäillä tapahtuu näkökulman muutos materiaalisesta kosmiseen ja aistikokemuk-

set ylittävään käsitykseen ja uskonnollisiin kokemuksiin. Tästä hän toteaa usein olevan tuloksena tyytyväisyys elämään. (Uotinen, Suutama & Raitanen 2004, 117.)

Pystytäänkö hoito-organisaatioissa huomioimaan edellä mainittua teoriaa? Voisiko vanhus tässä kehitysteorian vaiheessa hyötyä ei-ammattillisesta seurasta?

Ilo, suru ja luovuus ovat ruumiin ominta kieltä, toteaa Martti Lindqvist. Tunteissa on kyse ruumiin omasta kommunikaatiosta. Tiedostamattamme ilmaisemme ja kohtaamme elämän koko ruumiillamme. Erityisesti vanhuksen keho on tunteen ulostulon kanava. Muun tunteen ilmaisun olemme sulkeneet heiltä pois. Psykosomatiikka tallentaa valeh- telematta päivätajunnalle tunnistamattomia asioita. (Lindquist 1985, 81)

Miten vanhus kokee jatkuvasti vaihtuvat kiireiset tai epävarmat, opettelevat kädet? Onko vanhuksella mahdollisuutta elää tunteitaan todeksi nykyisissä hoito-olosuhteissa?

4 HILJAISEN TIEDON KÄSITE

Hiljaisen tiedon käsitteen määritteli Unkarilainen tutkija Michael Polanyi (1891-1976) seuraavasti. Hiljainen tieto sulautuu toimintaan tavalla, josta tekijä on usein itsekin vain vähäisessä määrin tietoinen. Se on intuitiivista tietotaitoa, johon päästään käsiksi aistien ja mentaalisten mallien kautta. Hiljainen tieto karttuu kokemuksesta ja kiteytyy kognitiivisiksi taidoiksi kuten, uskomuksiksi, mielikuviksi, ja muiksi mentaalisiksi malleiksi, joita on työlästä, jopa mahdotonta siirtää henkilöltä toiselle. (Nexus Delfix i.a.)

Polanyi korostaa tunteiden olevan elinehdoille välttämätön, elämälle ominainen, vitaalinen osa ihmisen tietoa. Hänen mukaansa tunne ei tee ymmärryksestämme ja tiedostamme subjektiivista. Hiljaista tietoa rakentaessamme otamme yhteyttä kätkettyyn todellisuuteen, kuvailee Polanyi. (Nexus Delfix. i.a.)

Polanyin kolme pääteesiä ovat:

- 1) Todelliseksi tiedoksi, ymmärryksen merkityksessä, ei riitä pelkkä sääntöjen ja johdannaisten joukko, vaikka ne olisivat kuinka virheettömiä ja loogisia.
- 2) Tieto on mitä suurimmassa määrin henkilökohtaista ja kokonaisvaltaista, eli ihmisen itsensä konstruoimaa, jolloin siinä on mukana myös tunne ja halu.
- 3) Käsitteellisen tiedon takana tai alla sijaitseva hiljainen tieto on perustavaa laatua olevaa ja jopa monin tavoin vielä tärkeämpää kuin käsitteellinen tieto. (Nexus Delfix. i.a.)

Polanyi ajatteli tietämisen prosessin sisältävän aina tahto-, ja tunne-elementtejä, sekä hiljaista ymmärrystä siitä, mikä on mahdollista. Tiedon sulautuminen kokonaisuudeksi, tiedon eheytyminen eli integraatio on henkilökohtainen taito, jota ei Polanyin mukaan voi hävittää. Integraatioon tarvitaan metatietoa joka kuvailee ja määrittelee mitä ja miten informaatiota, asioita ja prosesseja voidaan yhdistellä. On mahdollista omaksua tätä kuvailevaa tietoa tietämättä sen yksityiskohtia. (Nexus Delfix. i.a.)

Polanyi totesi jokaisella inhimillisellä toiminnalla olevan kaksi ulottuvuutta. Tarkastelun tai toiminnan kohteena olevasta ilmiöstä oleva kohdetieto ja eräänlainen työkalutieto miten toimia tai parantaa sitä, mikä on toiminnan kohteena. (Nexus Delfix. i.a.)

Polanyin mukaan tieto on toimintaa, jota voisi paremmin kuvata tietämisen prosessilla. Hän näkee asian siten, että mikäli ihmiseltä riistetään tietämisen keskeinen ominaisuus, jota voi nimittää tavoittelemiseksi, unelmaksi, visioksi, hän ei saavutakaan tietoa. Tieto ikäänkuin jähmettyy ei-käytettäväksi, vaikka olisi kuinka tavoitettavissa. (Nexus Delfix. i.a.)

Tätä pidän erityisen merkityksellisenä tekijänä, joka tulisi huomioida sekä opetuksessa että nuorten työelämän säätelyssä. Miten koulutuksen tai työelämäohjauksen kahlittu kaavamaisuus vaikuttaa oppimiseen tai työmotivaatioon?

Kun hiljainen tieto tehdään äänekkääksi kielen avulla se voidaan ottaa tarkastelun ja reflektoinnin kohteeksi. Polanyille artikuloitu tieto on vain jäävuoren huippu. Enin osa tiedon jäävuoresta on piilossa veden alla. Systemi itsessään rikastuu siitä, mitä yksilö tuo siihen lisää. Tieto ei siis ole vain yksityistä vaan myös sosiaalista. (Nexus Delfix. i.a.)

Polanyi toteaa edelleen että henkiset, ymmärtävät ja älylliset tiedot eroavat fyysisistä siinä, että ne rakentuvat sosiaalisessa kontekstissa. Ihmisen pitää tunkea olevansa turvassa sosiaalisessa ympäristössään voidakseen käyttää ”älykaluja”. (Nexus Delfix. i.a.)

Ikujiro Nonaka puolestaan on käsitellyt julkisen hiljaisen tiedon teemaa. Siinä yhteisöllinen reflektiivinen tieto luodaan muuntamalla hiljaista ymmärrystä julkiseksi. Työyhteisön menestys riippuu johdon kyvystä luoda relevanttia, asianmukaista, merkityksellistä yhteisötietoa (Nonaka 1994).

Tähän sisältyy havaintojeni mukaan huomattavia riskitekijöitä. Väärinkäytettynä hiljaisen tiedon hyödyntämisestä voi tulla hyväksikäyttöä. Tiedon tuottajan jättäminen ilman palautetta, manipuloimalla tiedon käyttöä, valikoimalla kenen hyödyksi tietoa jaetaan, ketkä jätetään ilman yhteiseksi tarkoitettua tietoa. Nämä ovat tekijöitä joilla kasvattaja, kouluttaja tai johtaja synnyttää työ-, tai oppimisyhteisöissä ristiriitoja ja pahoinvointia. Samalla kaavalla voi syntyä kiusaaminen. Onnistunut yhteisötiedon tuottaminen vaatii taitoa, luottamuksellisuutta ja ehdotonta luotettavuutta.

Hannele Koivunen mainitsee Euroopan komission asiantuntijaraportin sisältävän hiljaisen tiedon tärkeänä osana tietoyhteiskunnan rakentamisessa. Hän toteaa raportissa ko-

rostettavan ihmisten intuition, tunteen ja ilmaisumahdollisuuksien tukemista. (Koivunen 2000, 214.)

Miten tämän raportin tavoite on toteutunut tietoyhteiskunnan ruohonjuuritasolla? Arvostaako koulutus tai työelämä intuition kautta syntyvää osaamista? Toteutuuko ilmaisumahdollisuus kotona yksin elävän tai laitoshoidossa olevan vanhuksen kohdalla? Onko hoitotyön olosuhteissa edellytyksiä pysähtyä kuuntelemaan hiljaisuutta, vanhusta? Mitä hiljaisuus vanhuksen seurassa voi opettaa?

Olemaan oppiminen on yksi neljästä Unescon tälle vuosituhanneille suunnitellun koulutuksen peruspilari, toteaa Koivunen. Nämä ovat tietämään, tekemään ja olemaan sekä yhdessä elämiseen oppiminen. Olemaan oppiminen merkitsee ihmisen eri osa-alueiden tasapuolista kehittämistä. Silloin otetaan huomioon esteettiset, taiteelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät. Olemaan oppiminen koskettaa erityisesti hiljaisen tiedon käytön oppimista. (Koivunen 2000, 97.)

Toimikunta tarkoittaa monipuolista oppimista, missä kaikki ihmisen eri osa-alueet kehittyvät tasapainoisesti ja ihmisen autonomisuutta, arvostelukykä ja henkilökohtaista vastuuta kunnioitetaan. Tulisi päästä oppimiseen, jossa yksilön mieli ja ruumis ovat tasapainossa ja jossa on mahdollista yhdistää älyllinen oppiminen herkkyyteen, eli sensitiivisyyteen ja esteettiseen hahmottamiseen, henkilökohtaiseen vastuunottoon ja henkisiin arvoihin. Olemaan oppimisella tarkoitetaan ihmisen persoonallisuuden rikkauden ja monipuolisuuden tunnistamista ja tunnustamista. (Koivunen 2000, 97.)

Ruoppila toteaa hiljaista tietoa tarvittavan käytännöllisissä ongelmissa, joita ei ole selkeästi muotoiltu tai määritelty. Ne ovat henkilökohtaisesti koettuja ja tärkeitä asioita tai tilanteita, mutta niiden ratkaisemisessa tarvittava tieto on puutteellista. (Ruoppila 2004, 97.) Hiljainen tieto auttaa käsittelemään ja kehittämään hetkessä olevaa tietoa. Se on tietoa, jota ei voida kuvata verbaalisesti. Luovuus, intuitio ja keksinnöt edellyttävät aina hiljaista tietoa. Jokainen löytö, keksintö ja oletus edellyttää järjellisen, loogisen ajattelun ylittämistä (Koivunen 2000, 81-82.)

5 KANSALAISKASVATUS - MITÄ SE ON?

Kansalaiskasvatuksen käsitteen tunsin alunperin siinä merkityksessä, jollaisena sen katson saaneeni omassa nuoruudessani. Maaseutuyhteisössä jokaisella sen jäsenellä oli omat tehtävänsä ja roolinsa. Tehtävät ja vastuut lisääntyivät ja haasteellistuivat iän, voimavarojen ja tilanteiden mukaisesti. Kasvatus tapahtui usein tiedostamatta, koska kyseessä oli yhdessä eläminen siihen liittyvine asia-, ja tehtäväsisältöineen. Monet yhteisössä elämisen taidot opittiin ilman tietoista opetusta.

Kansalaiskasvatus käsitteenä on ajan myötä muuttunut yksilöiden kasvattamisesta yleisempään ja samalla kasvatuksellisesti epämääräisempään suuntaan. EU:ssa vuosi 2005 oli nimetty kansalaiskasvatuksen vuodeksi. Tuolloin painotettiin nimenomaan peruskouluissa ja lukioissa annettavaa teoreettista opetusta. Tavoitteena piti olla tiedon jakaminen kansalaisen oikeuksista ja velvollisuuksista, demokratiasta, ihmisoikeuksista ja osallistumisesta yhteiskunnalliseen toimintaan. Kansalaiskasvatuksen tuli lisätä tietoa yhteiskunnasta, opettaa vastuullisen kansalaisen arvoja ja asenteita sekä edistää nuorten osallistumista koulun ja yhteiskunnan toimintaan. (Kauppinen 2008.)

Kansalaiskasvatuskäsitteen ääri-ilmionä voitaneen pitää Saksassa 30-40-luvuilla toteutettua tehokasta, koko ikäluokan kattavaa ideologista lakisääteistä kasvatusta. Käsitteellä on siis myös vahva kielteinen käyttötarkoitus. Pitäisikö siis kansalaiskasvatuskäsitteen käyttö rajata virkatyönä tapahtuvaksi kaavamaiseksi teoritiedoksi, vai voisiko se tukea monenlaisten persoonallisuuksien kehittymistä erilaisina sovelluksina oppilaitosten ulkopuolella?

Petri Veikkolainen kyselee pro-gradututkielmassaan vuonna 2004, olisiko kasvatuksessa huomioitava sekä yksilön että yhteisön edut vai ainoastaan jommankumman? Kumman etu on tärkeämpi ja siten asetettava etusijalle? Ovatko nämä toisensa pois sulkevia? Hän tarkastelee Friedrich Wilhelm Foersterin (1869-1966) ja Georg Kerschensteinerin (1854–1932) kansalaiskasvatuksen käsitteitä, tavoitteita ja menetelmiä vuosilta 1910-1912, ennen ensimmäistä maailmansotaa.

Saksalaista Foersteria pidettiin tuon ajan toisinajattelijana. Hänen mielestään kasvatus ilman kristillistä etiikkaa ja kasvatusideaalin perusteleva ilman uskontoa johtaisi kasvatuksen pinnallisuuteen ja jäisi vaille syvempää vaikutusta. Hänelle kansalaiskasvatuksen ydin oli ”persoonallisen luonteen lujittamisessa kestävämmän enemmistöjen painostusta.” (Veikkolainen 2004, 40-42, 55.)

Voisiko ajatella hänen esittämänsä ajatuksen ytimen olevan mitä ajankohtaisin kansalaiskasvatuksen tavoite?

Foerster korostaa ihmisen luonteen ratkaisevaa merkitystä kansalaiskasvatuksessa. Luonne muodosti koko ihmisen olemuksen rungon ja oli tärkein väline ihmisen sisäisessä kamppailussa. Foerster muun muassa ajatteli kaikkien terveiden 15-18 -vuotiaiden miesten tuntevan tässä ratkaisevassa elämänvaiheessa ”voimakasta järjestäytymistarvetta, lujan työn kaipuuta ja halua elää vapaassa luonnossa”. (Veikkolainen 2004, 60-61.)

Edellä oleva näkemys on erityisen kiinnostava peilattaessa sitä viimeisen vuosikymmenen aikana maassamme toteutettuun nuorisokasvatukseen.

Niin-ikään saksalaisen Kerschensteinerin mukaan kansalaiskasvatuksessa korostui erityisesti etiikan merkitys. Sitä ei voisi hänen mielestään opettaa ulkomuistin varassa vaan sen tulisi tapahtua ”totuttamalla”. Opetuksen tulisi sisältää enemmän käytännöllisiä taitoja kuin teoriaa. Kerschensteiner puhui työkoulun puolesta. Luonteen kasvatus paikkaisi vähenevän tiedon opetuksen. Ilman oikeanlaista eettistä ja siveellistä totuttamista kansalaiskasvatukseen liittyvä tieto jäisi hyödyttömäksi. ”Uimaan opetellaan vedessä” -näkemys korostaa luonteen kasvatuksen merkitystä. Luonne ymmärretään tässä yhteydessä sellaisena, joka jää jäljelle kun opit ja tieto unohtuvat. Kasvatuksen tuli lähteä liikkeelle yksilön omista taipumuksista. Kasvatustavoitteet tulisi solmia tiiviisti yhteen kasvatettavan luonnollisten intressien kanssa. (Veikkolainen 2004, 62-63).

Sekä Kerschensteinerin että Foersterin mukaan yksilöä tuli kasvattaa käytännön harjoitteilla toimimaan oikein yhteiskunnassa. Toisin toimittaessa kasvatettava olisi ikään kuin kuunnellut luentoa uimisesta mutta veteen heitettäessä hukkuisi. (Veikkolainen 2004, 66.)

Voitaisiinko tuohon vertaukseen rinnastaa teoriana annettua kansalaiskasvatusta? Voisiko sitä rinnastaa erityisesti paljon puhuttuun uusavuttomuuteen? Voisiko Kerschensteinerin uinninopetuksen vertausta rinnastaa ihmisten kohtaamiseen? Antaako luentojen kuuleminen ja kirjojen lukeminen avaimet kohdata kiukutteleva murrosikäinen, sammaltava tai aggressiivinen juopunut, uupunut työtoveri tai kuoleva vanhus?

Foerster ja Kerschensteiner hyökkäsivät ”kirjakoulun luovuutta tappavaa tylsyyttä vastaan”. Molemmat halusivat lisätä kasvatettavan aktiivisuutta aiempaan verrattuna. Kasvatettavalle haluttiin antaa uudenlainen rooli aiemman tiedonsiirron kohteena olemisen sijaan. Kerschensteiner lisäksi aktivoi oppilasta suosimalla tämän itsehallintoa. Päämäärälähtöisyys ja päämäärän korostaminen olivat keskeisellä sijalla molempien kasvatusnäkemyksissä. Veikkolainen toteaa yhteiskunnallisen toiminnan ja aktiivisen kansalaisuuden sisäistyvän varmasti paremmin ihmisten kohtaamisia sisältävällä harjoittelulla kuin teoreettisen opetuksen kautta. (Veikkolainen 2004, 67, 71-72, 86)

Kasvattajalta Foersterin esittämä malli edellyttää aktiivista, uudesta helposti innostuvaa, avointa asennetta ja hänen tulee pohtia omaa toimintaansa reflektiivisesti. Foesterille eivät opettajiksi kelvanneet pelkät teoretikot. Hänen mielestään tarvittiin todellista elämää nähneitä henkilöitä. He pystyisivät tuomaan kouluun esimerkkejä ympäröivästä maailmasta ja työelämästä, mikä elävöittäisi oppisisältöjä ja helpottaisi oppimista. Kasvattajalla, tuli olla laaja kokemus elämästä ja yhteiskunnasta. Tietokeskeistä opetusta tuli hänen mielestään elävöittää liittämällä se siveysopillisiin näkökohtiin. (Veikkolainen 2004, 75, 77, 78.) Nykykielellä kyse lienee eettisistä näkökohdista.

6 KANSALAISKASVATUSMALLIA KOHTI

Nuoret menettävät arvokkaan osan elämästä, ellei heille anneta mahdollisuutta päästä osallisiksi vanhusten sankaruudesta ja elämänviisaudesta. Nuorilla on oltava oikeus etsiä omaa paikkaansa yhteiskunnassa ja kehittyä ihmisenä elämää varten ilman ulkopuolista painostusta. Vanhuuteen sisältyy paljon myös iloa, huumoria, elämänviisautta ja paljon arjen sankaruutta. Vanhuksilla on oikeus myös vanhuuden myönteisten puolien kokemiseen. Sisäisen ja ulkoisen aktiivisuuden välisen ristiriidan näkeminen synnytti tarpeen vaikuttaa. Miten mahdollistaa vanhukselle sisäisen aktiivisuuden toteutuminen, kun ulkoiset rajoitukset estävät itsenäisen toiminnan? Arvokas vanhuus on oikeutta vastavuoroisuuteen yli sukupolvien. (Leinonen 2006, 5, 9.) Näiden taustojen perusteella toiminnan rungoksi muodostuu kolme määritelmää.

ARVOSTUS - KUULEMINEN – TARPEELLISUUDEN KOKEMUS

Näitä määritelmiä peilasin vanhusten, nuorten ja hoitajien, sekä lisäksi työttömien näkökulmaan. Toteutuvatko mainitut määritelmät edellä mainituissa väestöryhmissä? Voivatko mainittujen ryhmien edustajat kokea tulleensa kuulluksi ja tuntea itsensä arvostetuksi ja tarpeelliseksi? Suunniteltu toiminta on haasteellinen. Toiminta sijoittuu ammattilaisten työympäristöön ja sen tulee olla selkeästi omassa roolissaan. Siksi lähtökohtana on maallikkoasenteen korostaminen, huolimatta taustalla olevista psykomotorisen vaikuttamisen teorioista. Hoidon asiantuntijuus laitoksissa on tehtävänsä palkatuilla henkilöillä. Kansalaiskasvatustoiminnan rooli on ystävän rooli. Tavallaan tuo rooli ulottuu myös henkilökuntaan, sillä heille ei suunnitelmassa aseteta ennakoasemaa eikä odotuksia. Luotan yhteistyön syntyvän tarjoamalla heille kumppanuutta ilman velvoitteita. Tämä luottamus perustuu havainnolle, jonka mukaan moni hoitaja tahtois antaa enemmän aikaa hoidettaville, mutta liian suuren potilasmäärän ja suuren hoitotarpeen vuoksi ei siihen pysty. Tällainen ratkaisu selkeyttää toimijoiden asemaa kaikkien osapuolten kannalta. (Leinonen 2006, 14.)

6.1 Toiminnan suunnittelussa huomioitava

Toiminnan ohjaaminen työyhteisön ulkopuolelta on perusteltua. Toiminta on tasapainoilua monien näkökulmien ja riskien keskellä. (Leinonen 2006, 13-15.)

A Nuorten ”työnantaja” ovat vanhukset. Heidän toiveittensa toteuttaminen ohjaa toimintaa. Ulkopuolisella ohjauksella varmistetaan, ettei toimijoiden päiviä täytetä moninaisilla, sinänsä tarpeellisilla henkilökuntaa avustavilla tehtävillä. Jos sellaisia tehdään rajoitetusti, on niistä sovittava ohjaajan kanssa. Toiminnan on silti oltava kiinteässä yhteistyösuhteessa henkilökuntaan sillä esimerkiksi ulkoilut vanhusten kanssa edellyttävät yhteistyötä vähintään ilmoitusvelvollisuuden muodossa.

B Henkilökunnalle ei saa aiheutua lisätyötä nuorten toimijoiden ohjauksesta ja arvioinnista. Heidän tulee voida keskittyä vanhuksiin. Harjoittelija on aina väistämisvelvollinen, mikäli ammattilaisilla on toimenpiteitä samalle asiakkaalle.

C Ulkopuolisella toteutuksella turvataan, ettei toiminta johda henkilöstömäärärahojen vähenemiseen. Mikäli toiminta tapahtuu organisaation työnä, voivat rahoittajat tehdä johtopäätöksiä joiden perusteella laskevat nämä ei-ammattilaiset toimijat henkilöstövahvuuteen. (Hoitajatyöttömyydestä johtuen lehdissä kommentoitiin kuinka vanhuksia syöttämässä käyvät omaisetkin vievät hoitajilta työpaikkoja.) Ristiriitoja siis riittää.

D Toiminta tarvitsee selkeät rajat. Yhteistyötä rakennettaessa on kunnioitettava sitä tietoa ja osaamista joka työyhteisöissä on olemassa. Ulkopuoliset toimijat eivät astu ammattilaisten alueelle, vaan yhdessä sopien täyttävät aukkoja tehtävissä, joita ei palkkatyönä ole mahdollista toteuttaa ja jotka eivät vaadi koulutusta. Tehtävien tulee olla vain vähäistä ohjausta tarvitsevia. Määritelmänä osuvin on ystävän palvelus.

E Pelkän perustoimeentulon saajien tehtävät eivät saa olla hyväksikäyttöä. Ihmisen aktiivisuutta tulee aidosti tukea. Korvausten pienuuden vastapainoksi suunnitelma toteutetaan siten, että toiminta palvelee osallistujia myöhemmin missä tahansa asiakaspalvelutehtävässä.

- Yhteyden rakentamista sukupolven välille käytetään keinona vähentää vanhus-ten yksinäisyyden kokemuksia. Oikeus vastavuoroisuuteen kuuluu myös vanhuuteen. Meillä on opittavaa myös hoidettavilta.
- Nuoret tarjoavat bonusta erityisesti vanhuksille joiden elämä on potilashuoneessa.
- Osallistujat ovat oppimassa korkean iän tai heikentyneen vuorovaikutuskyvyn omaavien henkilöiden kohtaamista.
- He ovat oppimassa kuulemaan ja vastaamaan tarpeisiin, jotka tulevat esiin myös sanattomassa vuorovaikutuksessa.
- Näkemään vanhus hoidettavan objektin lisäksi myös tuntevana ja tahtovana subjektina.
- Nuoret antavat aikaa vanhukselle ja kuulevat hänen ajatuksiaan ja toiveitaan. Tästä syntyy kodinomaisuuden ilmapiiri myös laitosympäristössä.
- Etsivät ja tarjoavat vanhuksille mahdollisuuksia toteuttaa itseään myös laitoksessa, huomioiden heikentyneet fyysiset ja psyykkiset rajoitteet.
- Osallistujille tarjotaan mahdollisuus omien vahvuuksien ja luovien ideoiden löytämiseen ja käyttöön.
- Nuorten on voitava kokea tehtävänsä arvostetuksi ja tärkeäksi, antamalla heille mahdollisuus vaikuttaa oman työnsä ja työpäivänsä rakentamiseen.
- Ohjaajan on taustalta tuettava toimijaa tämän tehtävässä, oltava kiinnostunut, annettava palautetta, sekä kulloinkin tarvittavaa opastusta.

6.2 Toiminnan rajat

Toiminnalle asetetaan selvät rajat. Asiakkaiden nostaminen vain hoitajaa avustaen, huonosti nieleviä vanhuksia ei saa syöttää, ulkoilusta on neuvoteltava hoitajan kanssa. Rahaa ei saa ottaa vastaan, eikä nostaa rahaa pankista vanhuksen puolesta. Harjoittelija on aina väistämisvelvollinen jos henkilökunnalla on asiaa vanhukselle. Palkalliseen työhön selvästi kuuluvia tehtäviä ei saa tehdä, koska nuoret eivät saa palkkaa. Tehtävät ovat niitä, joita muut toimijat eivät tee, koska hoidolliset tehtävät ovat etusijalla. Tämä on suunnannäyttäjä ryhdyttäessä rakentamaan yhteistyötä uudella toimintakulttuurilla. Toimenkuvan selkeä rajaaminen on tärkeää koska kaikilla kentillä löytyy tekijää kaipaavia tehtäviä. Ohjaajan tehtävä on pitää nuorten rooli kohdistuneena vanhuksiin. Van-

hukset eivät vaadi mitään itselle, silti vanhus on nuoren ”työnantaja”, ei henkilökunta.

Henkilökunta on yhteistyökumppani, joka auttaa alussa löytämään ne vanhukset, jotka erityisesti tarvitsevat seuraa. Työhallinto vastaa tässä mallissa toimijoiden vakuutuksista. Se rajaa työajat arkipäiville klo 8-18 välille. Harjoittelijoiden juridinen asema on sama kuin vapaaehtoistyöntekijöiden, toisin sanoen vastuu asiakkaista on aina henkilökunnalla.

6.3 Toiminnan rahoitus

Nuorten rahoitus projektissa oli työhallinnon harjoitteluraha, 19,85 €/arkipäivä. Rahoitusmalli on maan kattava ja se kustannetaan verovaroin. Työhallinto-organisaatio on kallis ja on perusteltua odottaa sen palvelevan työn hakijoita ja työnantajia. Suurin osa osallistujista oli jo ammatin hankkinut, jonka vuoksi he saivat työmarkkinatuen työkokeilurahan. Se oli 23,16 €/päiväraha, jonka he olisivat saaneet ilman osallistumistakin. Vain he saivat lisäksi ruoka-, ja matkakulujen katteeksi 8 €n ylläpitokorvauksen. Työnantajaa koskee kielto muiden maksujen maksamiseen. Mikäli näin tapahtuisi, työvoimaviranomainen katsoo tehtävän palkkatyöksi, jolloin harjoittelurahan maksu katkaistaan ja työnantajasta tulee palkanmaksaja. (Leinonen 2006, 13.)

Valmennusryhmän jäsenet yksityistä fysioterapeuttia lukuun ottamatta tekivät projektissa osuutensa oman yhteisönsä työajalla. Valmennusviikon ohjelma ja viikkotaapaamiset olivat toimintakohteen tiloissa. Koska projektin toimijoista ei aiheutunut kustannuksia yhteisöille, ei myöskään tilojen käytöstä aiheutunut kuluja projektille. (Leinonen 2006, 13.)

6.4 Kansalaiskasvatustoiminnan kuvaus

Yhteistyö alkaa laitoshoidon ylihoitajan kanssa suunnitteluvaiheessa. Valmennuksen tavoitteena on tukea nuoria toimimaan siten että he voivat puolestaan kohentaa vanhusten elämänlaatua tarjoamalla heille itselleen aktiivisempi rooli omaan elämäänsä. Palkkatyötä etsivät 18-28 vuotiaat varhaisaikuiset toimivat vanhusten virkistystehtävissä maksimissaan puolen vuoden sopimuksella, viitenä (5) päivänä viikossa, kuusi (6) tuntia päivässä. Nuoret etsitään ilmaislehtien ilmoituksilla, koska se tavoittaa lähialueen taloudet. Haku ilmoitetaan myös työvoimatoimistossa ja valinnat tehdään haastattelujen perusteella.

Toiminnan toteuttaminen kaupungin organisaation sisällä varmistaa vanhusten turvallisuutta. Kotihoito on riskialtein vanhuksille, kun sinne tulee vieraita toimijoita. On tärkeää tiedostaa etteivät hyvät työt aina perustu oikeisiin motiiveihin. Kotihoidossa toimijat joutuvat selviytymään varsin itsenäisesti vanhusten kanssa. Siksi toimintaa ohjaavan henkilön on tunnettava millaisia toimijoita ohjattavana on.

Pienin ryhmä projektissa oli kolmehenkinen, suurimmassa oli kuusi henkilöä. Käytännössä neljän hengen ryhmä osoittautui parhaaksi useista syistä. Toimintakohteissa on runsaasti opiskelijoita koska paikkakunnalla on paljon koulutusta. Opettelevia toimijoita ei ole mielekästä lisätä paljon, koska yhteisö käy levottomaksi sekä hoitajille että hoidettaville. Koordinaattorin on pystyttävä ohjaamaan toimintaa siten, että yhteisön on mahdollisimman helppo vastaanottaa ulkopuoliset toimijat. Ohjaajan on tärkeää tutustua organisaatioihin. Ennen toiminnan aloitusta annetaan lyhyt esittely sen luonteesta osastonhoitajien kokouksessa, jolla valmistellaan henkilökuntaa. Osallistujien osastosi-
joitukseen vaikuttaa osaston luonne ja sijoitettavan henkilön valmiudet ja matkajärjestelyt.

Käytännöksi projektissa muotoutui, että liikkueksaan eri kohteissa koordinaattori tavoittaa toiminnan piirissä olevia henkilöitä, saa tietoa tuoreena ja voi jakaa sitä välittömästi sinne missä sitä tarvitaan. Muutokset voivat tapahtua joustavasti. Henkilökunta ottaa harvoin yhteyttä puhelimitse, mutta tapaamiset ohimennen antavat paljon tietoa molempiin suuntiin. Samoin käy nuorten kanssa. (Leinonen 2006, 15.)

Toiminnan luonne sopii malliksi, millaiset työt sopivat toteutettaviksi harjoittelurahalla, korvaamatta palkkatyötä ihmisten työpanosta hyväksikäyttämällä. Se sopii malliksi, miten toteuttaa työelämäkoulutuksena nyt työpaikoilla tekemätöntä työtä. Nuoret eivät itse voi vaikuttaa työelämän pelisääntöihin, siksi vastuuta tilanteesta ei pidä jättää heille yksin. Tehtävät ovat samoja joita yleensä tekevät perheenjäsenet ja ystävät. Se poikkeaa vapaaehtoistyöstä siinä että vapaaehtoistyö on satunnaista, kohdentuu vain muutamille henkilöille ja toteutuu sen tekijälle sopivana aikana.

Ensisijaisesti tavoitteena on viedä elämänlaatua laitospotilaille jotka eivät jaksa istua ja osallistua ryhmätoimintoihin. Erityisesti niille, jotka eivät voi osallistua potilashuoneen ulkopuoliseen arkeen, vaan koko elämä on potilashuoneessa. Harvoilla nuorilla on kokemusta tästä ”varsinaisesta vanhuudesta”. Aito läsnäolo, iäkkään ihmisen ainutkertaisuuden kunnioittaminen ja hänessä olevan erilaisuuden huomioiminen toiminnassa muodostavat toiminnan ytimen. Nuorten ja vanhusten kohtaamisissa tavoitetaan tietoa asiakkailta itseltään.

6.5 Valmennus

Nuorille aikuisille tarjotaan ainutkertainen mahdollisuus tutustua vanhusten erilaisiin elämäolosuhteisiin ja niissä ilmenevään sankaruuteen. Toiminta tutustuttaa osallistujat vanhuuteen joka ei näy katukuvassa. Tämä auttaa asiakaspalvelutehtäviin hakeutuvia tarjoamaan paremmin vanhusasiakkaille soveltuvia palveluja. Tehtävä tarjoaa nuorille mahdollisuuden löytää itsestään uusia, luovia ratkaisuja. Nuoria rohkaistaan itseohjautuvuuteen joka lisää heidän ongelmanratkaisutaitojaan.

Tehtävä tarjoaa nuorille näköalapaikan hoitotyön todellisuuteen vailla hoitovastuuta. Osallistujat tutustuvat laitostyön toimintaympäristöön. Tämä voi antaa heille varmuutta omien tulevaisuuden suunnitelmien teossa. Toiminnalla kehitetään yhteistyötä useiden toimijatahojen kesken. Koulutettujen ammattilaisten ja alan koulutusta omaamattomien, julkisen organisaation ja sen ulkopuolisten toimijoiden kesken. Osastokokemuksen jälkeen osallistujilla on valmiuksia toimia esimerkiksi vanhusten leiriavustajina ja he ovat saaneet käytännön koulutusta omatoimiseen vapaaehtoistoimintaan vanhusten parissa.

Nuorten valmennus projektissa toteutui viikon mittaisena sen laajan toimintakentän vuoksi. Pelkän osastotyöskentelyn valmennus voisi olla kolmepäiväinen. Valmentajina ovat vanhustyössä toimivat, eri ammatteja edustavat henkilöt. Ohjaaja kokoaa yhteen valmennusajan ohjelman. Valmennuksen tavoitteena on myös ryhmäytyminen. Tavoitteen saavuttamiseen käytetään keskusteluja sekä monenlaisia pelejä, joita nuoret voivat käyttää vanhusten kanssa toimiessaan. Keskusteluissa käsitellään tilanteita ja asioita, joita voi tulla eteen, kuinka niissä toimia ja mistä pyytää tarvittaessa apua. Ryhmäytyminen ennen toimintaa on tärkeää, koska jokainen toimii omalla osastolla. Valmennuksessa tehdään tutuksi toiminnan rajat, joita viikkopalaverissa valvotaan ja edelleen ohjataan. Viikkopalaverit toimivat hiljaisen tiedon muuttajina ääneen lausutuksi, tarkastelun ja reflektoinnin kohteeksi.

6.6 Valmennuksen sisältö ja valmentajat

- Ylihoitaja halusi tavata jokaisen ryhmän ja esitteli terveyden-, ja sosiaalihuollon organisaatiota sekä siellä avautuvia mahdollisuuksia.
- Sairaalapastori kertoi asiakastyöstä oman työnsä kautta ja kuuli nuoria.
- Laitoksen sairaanhoitaja evästi käytännön tilanteissa tarvittavista taidoista. Tekijöistä joita heikosti kuulevan, näkevän tai liikkuvan vanhuksen kanssa toimittaessa on huomioitava. Tieto sairauksista tarvitaan vain siltä osin kuin sillä on merkitystä yhteisen toiminnan kannalta. Sellaisia ovat esimerkiksi Nitrojen tarve, Parkinsonin aikaansaamat liikkumisvaikeudet, huimaus, muistamattomuus tai muu vastaava.
- palvelutalon lähihoitaja esitteli työtään palvelutalossa.
- Yksityinen fysioterapeutti valaisi kotihoidossa toteutettavia kuntouttavia keinoja.
- ”Pyörätuolin ajokoulu” ajettiin laitoksen pihalla ja harjoiteltiin keskenään asiakkaan avustamista ylös vuoteesta ja takaisin.
- Sosionomi kertoi elämäntapaajattelusta, josta keskustelun tavoitteena oli auttaa nuoria näkemään maailmaan, jossa heidän asiakkaansa ovat nuoruuttaan ja elämänsä eläneet.
- Opetuskodin ja toimintaterapian tiloissa tutustuimme kotona asumisen apuvälineisiin.
- Toiminnanohjaajan työhuoneessa tutustuimme materiaalien ja ideoiden mahdollisuuksiin. Toiminnan tuli kuitenkin tapahtua vanhuksen luona, ei työhuoneessa.
- Katsastimme sairaalan kirjaston ja sen lainauskäytännön.
- Osallistuimme vanhusten mukana palvelutalossa istumatanssiin, jossa nuoret pääsivät näkemään vanhusten liikesuorituksia käytännössä.

(Leinonen 2006, 17-19.)

6.7 Osastotyöskentely

Valmennusjakson jälkeen toimijat sijoitetaan kukin omalle osastolleen. Ensimmäiset sijoitukset tehdään osastonhoitajien toiveen mukaan. Jatkossa osastoja vuorotellen, ottaen huomioon osaston luonteen, sijoitettavan persoonan ja taustan. Osastonhoitajat vastaanottavat tulijat esitellen osastonsa. Henkilökunnan toivotaan alussa antavan uudelle toimijalle vinkkejä, mistä löytää ensimmäiset asiakkaansa, ellei heitä ole päiväaulassa.

Kahden ensimmäisen viikon ajan ohjaaja tapaa päivittäin jokaisen toimijan. Näin hän tietää, miten nämä pääsevät sisään toimintaan, kuinka siinä pärjäävät ja millaista tukea kukin tarvitsee. Ohjaajan usein toistuvat vierailut osastoilla antavat ohjaukseen tarvittavaa ajantasaista tietoa. Käynneillään ohjaaja voi todeta työyhteisön olosuhteet ja ilmapiiirin. Näkee kuinka osallistujat pääsevät sisään yhteisöön ja löytävät paikkansa siellä. Myös henkilökunnan kuuleminen ja tiedottaminen toteutuu näillä käynneillä. Jatkossa osastokäynnit harvenevat toimijoiden tuentarpeen mukaan. Kuitenkin vähintään kerran viikossa koko toiminnan ajan. Osallistujat kirjaavat vihkoon tehtäviään ja tehtävässä esiin nousseita ajatuksia.

Osastoympäristössä on mahdollista nähdä, myös henkilökunnan silmin, kuinka nuori tulee toimeen vanhusten kanssa, missä hän tarvitsee tukea ja opastusta. Hän oppii työyhteisön sääntöjä ja toimimaan yhteisön jäsenenä. Toimija tulee tutuksi ohjaajalle, jolloin nähdään, onko hänellä valmiuksia itsenäiseen työskentelyyn.

Kaksituntiset ryhmätapaamiset viikoittain toteutetaan harjoittelun keston ajan. Ryhmän yhteiset tapaamiset ovat tärkeitä ja hyödyllisiä. Silloin voi vaihtaa ajatuksia vertaistoyhteisöjen kanssa tai kysyä neuvoa ohjaajalta. Irrottautuminen työstä tekee välillä hyvää ja auttaa jaksamaan. Näissä tapaamisissa ohjaaja toimii tulkkina tilanteissa, jotka maalikkonuoressa herättävät ihmetystä. Yhdessä pohditaan tilanteita, jotka vanhusta ajatellen, olisi nuorten mielestä toteutettava toisin. Menetelmä tarjoaa nuorille keinoja ja välineitä oman tehtävänsä toteuttamiseen. Sillä tuetaan heidän omia oivalluksiaan. Vahingoista ja virheistäkin keskusteleminen on niiden parasta ennaltaehkäisyä.

Jakson lopussa toimijoilta pyydetään palautteita oppimastaan, mahdollisista asenne-
muutoksista, sekä ehdotuksia vanhusten hoidon muutostarpeista. Myös osastojen henki-

lökunnalta pyydetään palautetta. Havaitsivatko he muutoksia vanhuksissa toiminnan seurauksena ja mitä uutta toiminta on työyhteisöön tuonut?

Kansalaiskasvatustoiminta on siis kaksisuuntaista, vanhusten virkistyksen mahdollistaminen jonka ohella tarjotaan varhaisaikuisille mahdollisuus itsensä kehittämiseen hiljaisen tiedon keinoin. Vanhusten seura tarjoaa nuorelle mahdollisuuden rakentavan hiljaisuuden kohtaamiseen, itsensä kohtaamiseen ja kasvuun. Saavutettu hiljainen tieto tukee nuoren identiteetin muodostumista.

Intuitiivinen tieto on tiedon korkein aste, toteaa Hannele Koivunen. Intuitio on ihmisen omaa oivallusta, kokonaisuuden ja sen osien tajuamista. Spinoza kutsuu intuitiivista tietoa intellektuaaliseksi eli älylliseksi rakkaudeksi Jumalaan. Daniel Sternin vauvatutkimukset puolestaan ovat vahvistaneet vauvojenkin tekevän valintansa oman hiljaisen tietonsa perusteella. Kaikki luovuus, myös taiteellinen ja tieteellinen, perustuu leikkiin. Tieteellisen luomistyön edellyttämä oletus perustuu aina hiljaiseen tietoon, intuitioon ja leikkiin. Polanyi korostaa, ettei ole mahdollista ennustaa tieteellisen tiedon vaikutuksia, koska ne ovat riippuvaisia vastaanottajan ymmärryksestä ja kulttuurista. (Koivunen 2000, 81, 90, 96, 99.)

Nonakan neljä julkisen hiljaisen tiedon muunnosvaihetta kuvaavat hyvin viikkotapaamisten tavoitteita ja tuotoksia.

1. Hiljainen yksilöllinen tieto muutetaan jaetuksi hiljaiseksi tiedoksi (sosialisaatio), jossa intuitiiviset kokemukset jaetaan osallistujien kesken.
2. Jaettu hiljainen tieto muunnetaan julkiseksi tiedoksi (ulkoistaminen). Sen metodeita ovat dialogi, käsitteiden luonti, kielikuvat, vertaukset ja yksityisten uskomusten muunto yhteisöllisiksi.
3. Julkinen tieto käännetään laaja-alaiseksi julkiseksi tiedoksi (yhdistely), jossa tärkeitä keinoja ovat välittämisen ja jakamisen tekniikat ja tekno-logiat.
4. Julkinen tieto palautetaan yksilöiden hiljaiseksi tiedoksi (sisäistäminen). Uusi oivallettu teoria ja käytäntö rutinoidaan ja automatisoidaan parantuneiksi käytännöiksi ja toiminnaksi. (Nexus Delfix. i.a.)

Julkista hiljaista tietoa Nonaka kuvaa seuraavasti. Ulkoistamisvaiheen dialogi viittaa kasvokkain kommunikointiin yksilöiden välillä siten, että ihmiset jakavat ajattelunsa uskomuksia ja perusteluja. Dialogi levittää hiljaista tietoa ja edistää kahdensuuntaista vuorovaikutusta hiljaisen ja julkisen tiedon välillä. Nonakalaisen dialogin pääpiirteet ovat: ruumiillisen tai kehollisen informaation välittäminen, välitön palaute, samanaikainen ideoiden vaihto sekä tarkistusten ja lisäysten jatkumo. (Nexus Delfix i.a.)

Hiljaisen tiedon pääoma kertyy yhteisöissä vähitellen, yhteisessä työskentelyssä ja se on mukana yhteisön rakenteellisena pääomana. Hiljaisen tiedon muodostumista Hannele Koivunen kuvaa käytännöllisenä tietotaitona, joka hankitaan kokemuksen kautta, useimmiten tarkkailemalla ja jäljittelemällä muita, ilman erityistä opastusta ja ohjeistusta. Hän kuvaa Apassi-intiaanien keskuudessa olleen tapana tutustua vieraaseen puhumatta. Vain tuntemalla tämän läsnäolo ja luomalla sitä kautta kuva siitä, millaisesta henkilöstä ja siteestä on kysymys. (Koivunen 1997, 188, 189.)

Foersterin mukaan sekä kasvatettava että kasvattaja tarvitsevat kykyä asettua toisen ihmisen asemaan. Hän katsoi, että eräs kasvatuksen peruslaeista oli ”että kasvattajan on työssään liityttävä lapsessa, tässä tapauksessa nuorena, jo oleviin eläviin voimiin”. Tavoitteena on antaa molemmille osapuolille lisää itsemääräämisoikeutta. Foersterin panos oli kristillisen tradition sovittaminen vastaamaan maallistuneen Saksan olosuhteita. Kasvattajan roolia oli hänen mielestään inhimillistettävä juuri itsehallinnon käyttöönoton avulla. Sen avulla hän voi vetäytyä taka-alalle tarkkailemaan, eikä hänen tarvitse käyttää voimiaan jatkuvaan kaitsemiseen. (Veikkolainen 2004, 77, 80.)

Tässä näen myös riskitekijöitä, jotka tulee tiedostaa. Itsehallintomallin käyttäminen edellyttää kasvattajan tiedostavan autoritäärisen, vapaan ja itsehallintoon ohjaavan kasvatuksen erot. Keskeinen ero muodostuu dialogisuudesta. Ellei eroa tunnusteta ja tiedosteta, voi seurauksena olla kasvatettavan hylkääminen. Raja on hiuksenhieno, joten sen tunnistaminen on vaikeaa. Kasvattajan vastuulla on tarvittavan pohjatiedon tarjoaminen, huolehtiminen siitä, että myös oppimisen ympäristöedellytykset ovat kunnossa. Kasvattajan vastuulla on määrältään ja sisällöltään riittävän ja oikea-aikaisen tiedon ja palautteen antaminen. Keskeistä on dialogin konstailemattomuus.

Kasvattajien tulisi Foersterin mukaan osata kutoa yhteen erilaisten ihmisten mielet. Hänen mielestään kouluun tuli saada elämässään menestyneitä ihmisiä puhumaan oppilaille ja innostamaan esimerkillään oppilaita itsekasvatukseen. Kasvattajalta hän vaatii tahdikkuutta ja vankkaa ihmistuntemusta, jotta tämä kykenisi erottamaan erilaiset luonteet toisistaan ja osaisi toimia niiden kanssa. (Veikkolainen 2004, 78, 83.)

6.8 Tilan hiljaisuus ja nuoren ihmisen identiteetti

Hannele Koivunen toteaa ihmisen identiteettiä määrävän yhtäältä hänen oma sisäinen hiljainen tietonsa. Toisaalta yhteisön asettamat ja edellyttämät identiteettimallit erilaisina kertomuksina. Mahdollisuus hiljaisuuteen tasapainottaa ihmistä kokonaisvaltaisena ja tuntevana olentona. Hiljaisuuden hetket ovat Koivusen mukaan täynnä mahdollisuuksia. Elämysten ja virikkeiden vastapainoksi ihminen tarvitsee hiljaisuuden ja olemisen rakenteita, joka auttaa ihmistä huomaamaan oman erityisyytensä. Hiljaisuuden ja yksityisyyden turvaaminen on edellytys todellisen yhteisöllisyyden synnylle. Oman hiljaisuuden alueensa kautta ihminen vahvistuu ja sisäisesti vahva ihminen pystyy olemaan yhteisön jäsen. Ihmisen identiteetin muodostumista määrää hänen perustava hiljainen tietonsa, jonka pohja ulottuu lapsuuden tuntemattomuuteen. ”Jos voisimme olla hiljaa edes hetkisen, me ehkä oppisimme ymmärtämään jotakin.”(Koivunen 1997, 104, 105, 200, 215.)

6.9 Nuorten toteuttamia tehtäviä

Osastotyöskentely oli kaikille uutta. Useimmat olivat ensikertaa tekemisissä iäkkäiden, heikkokuntoisten ja hauraiden ihmisten kanssa. Alkuun heitä ohjeistettiin hakeutumaan vanhusten seuraan kysymään kuulumisia. Joskus hoitaja oli jo ennakkoon tiedustelleet vanhukselta huoneessa haluaisiko tämä vieraan nuoren puhekaverikseen. Nuoret tarjoutuivat lukemaan lehteä tai kertoivat heillä olevan aikaa ihan tätä kyseistä ihmistä varten. Mitä tämä toivoisi tuolta ajalta? Vanhusten tottuessa siihen, että toiveita voi esittää, niitä alkoi tulla. Joku pyysi laittamaan hiuksiin papiljotteja, joku olisi halunnut käydä puolisonsa haudalla. Kesäaikaan tarjottiin ulkoilua hoitajien luvan perusteella. Jotkut lähtivät käytävälle kävelyllä vasta houkuttelun jälkeen. Myös erilaisia pelejä oli

käytettävissä. Jutteleminen tai laulaminen vuoteen vierellä oli paljon käytetty toiminta. Jotkut nuorista innostuivat esittämään yhdessä sketsinäytelmiä. Yksi hoidollinen tehtävä oli syöttäminen, jossa kuitenkin oli selkeät toimintasäännöt ja rajoitukset. Ei huonosti nieleviä syötettäviä. Syöttämiseen tuli käyttää aikaa ja yhdellä aterialla korkeintaan kahdelle avustettavalle. Oppimisen kannalta pidän tärkeänä tämän tehtävän mukanaoloa rajoitettuna vaikka se onkin palkkatyön piiriin kuuluva tehtävä.

Toimijoiden tehtävät olivat varsin pelkistettyjä. Kun nuoret saivat tukea sille, ettei heiltä odotettu suorituksia ja osaamista ja kannustettiin heitä heidän valinnoissaan, syntyi jokaisen kohdalla omannäköinen rooli. Jokainen vanhuskin on yksilö. Tärkeintä on vaihtaa kokemuksia, ajatuksia ja syntyneitä tunteita viikkoryhmissä, sekä ohjaajan vieraillessa sitä varten osastoilla. (Leinonen 2006, 64-65.)

7 TOISIAMME VARTEN PROJEKTIN OPPIMISKOKEMUKSIA

- Osallistujien palautteista kävi ilmi heidän oppineen uudenlaista ymmärrystä vanhuksia ja vanhuutta kohtaan. He oppivat käytännön taitoja, hiljaista tietoa sekä huomasivat monenlaisten tunteiden liittyvän vanhusten parissa toimimiseen. Taulukko 1, sivulla 39, Nuoret kertoivat oppimisestaan vanhusten seurassa.
- Osallistujat oppivat omien rajojen asettamisen tärkeyden. Rohkeus ennakkoluolettomaan ihmisten kohtaamiseen lisääntyi. Koettiin työniloa ja elämän valmiuksien lisääntyessä itsetuntemus ja itseluottamus vahvistuivat. Taulukko 2, sivulla 40. Nuorten kokemuksia oppimastaan suhteessa itseensä.

Pysyäkseen terveenä ihmisen on opittava ulkoapäin annetun rytmin sijasta kuuntelemaan sisäistä rytmiaan. Luovuus on kykyä murtautua sovinnaiten merkitysten ulkopuolelle ja yhdistää asioita uusilla odottamattomilla tavoilla. Kaikkien innovaatioiden ehto on näennäisesti päämäärätön harhailu tuntemattomilla alueilla ja sitä kautta tapahtuva odottamattomien asioiden ja merkitysten yhdistely. (Koivunen 1997, 215.)

NUORET KERTOIVAT OPPIMISESTAAN VANHUSTEN SEURASSA

olen oppinut arvostamaan heitä arvostamaan heidän elämänsä jokainen ihminen on yksilö, vanhanakin monet vanhukset arvostavat nuoria	uutta arvostusta	H	
lukemaan sanattomia viestejä kuuntelemaan, kuulemisen lisäksi hiljaa vierellä oleminen voi tehdä ihmeitä oma olemus vaikuttaa vanhukseenkin henkilökunnan kiire tarttuu vanhuksiin pelkkä läsnäolokin on tärkeää	hiljaisuuskin puhuu	I L	E L
vastahakoisuus seuraus yksinäisyydestä torjunta voi olla seuraus yksinäisyydestä nyt huomaa vanhukset vapaa-ajallakin yllätynyt kuinka puhekin voi virkistää epäkohdat tulleet konkreettisiksi tiedostamaan potilaan ja asiakkaan eron ikä ei selitä toimintakykyä yksityisyyden menetys ryhmähuoneessa moni vanhus viihtyy juhlapyhätkin yksin ympäriällä vaihtuvat ihmiset rasittavat moni vanhus yksinäinen ja kyllästynyt vanhusten kohtaaminen ihmisenä tärkeää kotona laitosta laadukkaampi elämä kuolema on luonnollinen osa elämää ymmärtämään elämän kaventumista itsenäisyyden menetyksen ymmärrys ymmärrys laitosolosuhteisiin kasvanut	lisää ymmärrystä vanhuudesta	J A I S T A	Ä M Ä N T T
olen oppinut vanhusten kohtelua kotoiset asiat voivat olla kuntouttavia vanhusten neuvomana jumppaohjausta lähtemiset vaativat yllättävän paljon aikaa vähäinenkin liikunta tärkeää vanhukselle loppukiri vuoteeseen yllättää ajan antaminen tuo esiin omia toiveita puhumattomaksi luultu puhuu ajan kanssa syö mielellään kun syöttäjällä on aikaa kädestä pitäminen rauhoittaa kosketuksen tärkeyden dementoituneelle tuntemaan erilaisia ihmisiä tarpeineen	käytännön- taitoja	T I E T	A I T O A
rakkaus vanhuksiin herännyt tunnen heistä huolta vanhusten itsemurhien määrä järkyttää vanhusten päihdeongelmat yllättävät monella vanhuksella on itku herkässä vanhuksilla on hyvä huumorintaju vääriä tulkintoja käytöksestä kuullut jännittäviä tarinoita	tunteet mukana työssä	A	

NUORTEN KOKEMUKSIA OPPIMASTAAN SUHTEESSA ITSEENSÄ

avoimuutta			
pienetkin asiat tärkeitä			
olen kasvanut ihmisenä	omien		
oppinut unohtamaan itseni		L	
odottamaan, kärsivällisyys on lisääntynyt	rajojen		
olemaan vanhusten seurassa		I	K
aikaa ei voi hallita	asettamista		
rauha syntyy pienuuden ymmärtämisestä		S	A
olen kokenut itseni tärkeäksi työssäni			
olen kokenut tekeväni tärkeää työtä	ja	Ä	S
epäiltynä oleminen väsyttää			
muillekin tapahtuu kaikenlaista	omien	Ä	V
muiden tunteita ei henkilökohtaisina			
omien rajojen asettamisen tärkeyden	tunteiden	N	A
itseluottamus vahvistui			
epätietoisuus omista ratkaisuista	tiedostamista	T	V
oppinut kuulemistani elämäntarinoista			
monet vanhukset arvostavat nuoria		Y	A
elämässäni oli säännöllinen päivärytmi		V	
hyvä vastapaino pääsykokeisiin luvulle		Ä	
uskallusta lähestyä erilaisia ihmisiä	rohkeutta		
rohkeasti eteenpäin askel kerrallaan			I
on ilo työskennellä vanhusten kanssa			T
mukava lähteä työhön aamulla	työniloa		
ihanan luovaa työtä			S
olen kokenut ihmeen kauniita asioita	luovuutta	I	
pienet asiat voivat tuoda paljon iloa			E
uusien ihmisten kohtaaminen palkitsevaa	tunteiden	T	
hyvästely vaikeaa, kuin eroaisi ystävästä	kirjoja		L
päivät ja viikot kuluvat nopeasti		S	
monet ihmiskontaktit kiehtovat			U
		E	
			O
asiakaspalvelun taitoja			
puhumaan kuuluvasti ja selkeästi		T	
työskentelemään itsenäisesti			T
toimimaan tilannekohtaisesti	uusina	U	
selviytymään yllättävistä tilanteista			T
tilanteita ei voi aina ennakoida	taitoja	N	
tulemaan toimeen monenlaisten kanssa			A
erilaiset ihmiset voivat oppia toisiltaan	ja	T	
ideoimaan kun ei tarkkoja toimintaohjeita			M
rohkeutta aktivoida hankaliakin asiakkaita	elämän	M	
työ-yksityisyysraja auttaa jaksamaan			U
kaikkea ei tarvitse osata itse	valmiuksia	U	
näin monenlaista oppimista ei muualla			S
ajatusten tyhjentäminen on tarpeen		S	
omat rajat suojaavat toisiakin			
oppii enemmän kuin missään muualla			

Merkittävien uusien innovaatioiden lähteeksi Koivunen mainitsee näennäisen sekoilun ja päämäärättömän vaeltelun. Ihmisen pitää saada olla rauhassa itsensä ja ajatustensa kanssa. Joutilaisuuden mukanaan tuomat hitaasti kypsyvät oivallukset tulisi sallia kaikenikäisille, toteaa Koivunen. Toisaalta hiljaisen tiedon aktivoimisella oppimistapah- tumassa voidaan päästä aivan uudenslaisiin oppimistuloksiin. (Koivunen 2000, 98.)

- Myös hoitotyön realismi avautui. Lähes jokainen osallistuja havaitsi henkilökun- nan riittämättömyyden. Vierailijaryhmienkin havaittiin lisäävän henkilökunnan työtä. Ymmärrys hoitotyötä kohtaan lisääntyi.

NUORTEN KOKEMUKSIA OPPIMASTAAN

suhteessa henkilökuntaan ja hoitotyöhön

nähty hoitoalalla työskentelevien työtä
hoitoala ei niin ruusuinen kuin kuvitellaan
karkailevat potilaat juoksuttavat hoitajia
vierailuryhmät lisäävät hoitajien työtä
henkilökuntaa liian vähän ja aina kiire
tutustunut mielenkiintoiseen työalaa ja ihmisiin
henkilökunnan ristiriidat vaikuttavat minuunkin
aina ei toimita vanhuksen parhaaksi
aina hoitajat eivät osallistu hartaustilaisuuteen
kuolemasta vaikeneminen ihmetyttää

manipuloiva omainen oli epämiellyttävä kokemus
vuorovaikutusta myös omaisten kanssa

joillakin hoitajilla negatiivinen asenne harjoittelijoihin
tunnen olevani tarpeeton ja tiellä
motiivia epäillään kun en aio alalle

vähän tietoa sairauksistakin

8 VANHUS JA UUDET SOSIAALISET SUHTEET

Sadat vanhukset saivat toiminnasta vaihtelua päiviinsä ja sisältöä elämäänsä. Suomessa vanhuus on usein yksinäisyyttä, yksilöllisen elämäntavan seurauksena. Nuorten ansiosta vanhus sai olla tähti ja oman elämänsä herra sen ajan jonka nuori on ollut häntä varten. Vanhukset usein silminnähdessä voimaantuivat saamastaan ajasta nuoren ihmisen seurassa. Osastoilla vieraillessani näin vanhusten iloisia ilmeitä. Ohjaajana osastoilla vieraillessani totesin monen vanhuksen ilmeen muuttuneen iloisemmaksi. Sekä nuoret että henkilökunta kertoivat vanhuksilta tulevan nyt monenlaisia tyytyväisyyden ilmauksia. Jotkut vanhukset kertoivat nuorille kokevansa levottomuutena kävijöiden paljouden ja hoitajien jatkuvan vaihtumisen. Omat toivomukset jäivät silti kuulematta. Nyt he ovat kokeneet tulleeensa kuulluiksi. (Leinonen 2006, 21, 24-25.)

Saarenheimo toteaa Meadin klassisen teorian pitävän sosiaalista kanssakäymistä ja muiden ihmisten läsnäoloa olennaisena ehtona ihmisen psykologiselle hengissä säilymiselle. Peilausteorian merkitys vanhuudessa näkyy siinä että yksinäisyys ja sosiaalinen eristyneisyys voivat vaikeuttaa vanhuksen oman olemassaolon täysipainoista kokemista (Saarenheimo 2004, 140.)

Hiljaisuus voi siis olla hyvää tai huonoa, ratkaisevaa on sen määrä ja yksilön elämäntilanne.

Neurologi, aivotutkija Markku T Hyypän kuvaama, jo vuonna 1986 Ruotsalaisessa vanhustentalossa tehdyn tutkimuksen tulokset ovat kiintoisat tämänkin tutkimuksen kannalta. Siinä yhdellä osastolla vanhuksille tarjottiin askartelua, yhdessäoloa ja virikkeitä. Toisella osastolla olevien elämä jatkui ennallaan. Kahden vuoden kuluttua todettiin sosiaalista tukea saaneiden mieliala virkeämmäksi, he olivat helppohoitoisempia ja omillaan paremmin toimeentulevia. Ryhmällä todettiin myös monista mielialahormoneista positiivisia lukemia, verrattuna toiseen ryhmään. Hyypä toteaa kenen tahansa voivan toimia sosiaalisena tukena (Hyypä 1986, 139.)

Kanadalainen kuntoutuskokeilu puolestaan osoitti jopa sydänkuolleisuuden merkittävän alenemisen sydäninfarktista toipuvien ryhmässä, jolla oli mahdollisuus purkaa huoliaan

terveydenhoitajalle mihin tahansa vuorokauden aikaan. Pienissä vaivoissa yhteydenot-
toja ei ennako-odotuksista huolimatta tullut. (Hyypä 1986, 139.)

Huomionarvoisena pidän sitä että huolimatta edellisistä tutkimustuloksista, se ei juuri
ole Suomessa johtanut käytäntöjen muutoksiin. Voisiko syynä olla professionaalisuus,
joka edellyttää vain hoitoalan ammattilaisten voivan vastata vanhusten tarpeisiin?

TAULUKKO3 Henkilökunnan havaitsemia muutoksia vanhuksissa

HENKILÖKUNNAN HAVAITSEMIA MUUTOKSIA VANHUKSISSA

iltavuoron kutsusoiot vähentyneet kun päivällä annettu aikaa levottomuus vähentynyt, erityisesti dementoituneilla huoli läheisistä vähentynyt virkeyttä arkipäivään mielialan kohoaminen tyytyväisyyden lisääntyminen kun keskitytään henkilöön(laitosh.) vaivat ja raihnaisuuden kokemus vähentynyt antavat toiminnasta hyvää palautetta henkilökunnalle odottavat nuorten käyntejä ja kaipaavat nimeltä jälkepäin	Tyyty- väisyys ja psykkinen hyvinvointi	Parempi elämän- laatu
uusia puheenaiheita esim. Lehden ääneenluvun seurauksena nuoren pirteä olemuskin antaa uusia puheenaiheita syömästä kieltäytyneet syövät mielellään kun on aikaa syöttäjällä masentunut vanhus lähtee mielellään ulos ja saa elämänhalua vanhukset seuraavat ympäristöä enemmän (laitoshuoltaja) päivärytmi pysyy ajantasalla	Motivaatio	Uudet voima- varat
ehkä joskus passiivisuus vähentynyt (fysioterapeutti) ovat enemmän jalkeilla (fysioterapeutti) lähtevät herkemmin mukaan toimintaan (fysioterapeutti) aloitteellisuus lisääntynyt, haluaisin papiljotit, pelataanko bingoa? pyytävät ulos ja esittävät toiveita: haluaisin käydä mieheni haudalla muutama potilas piristynyt silminnähdessä yleinen aktiivisuus lisääntynyt kipujen unohtuminen yhdessä laulaminen nostaa muistin lokeroista tuttuja laulun sanoja halvauspotilaan puhekyky kohentunut kun puheseuraa	Aloitteelli- suuden Aktiivisuu- den Toiminta- kyyn lisäänty- minen	

8.1 Muita havaittuja hyötyjä

Myös henkilökunnasta välittyi ilmapiirin keventyminen. Moni hoitaja ilmaisi tyytyväisyytensä hoitovastuusta vapaan henkilön tarjotessa vanhuksille palveluja, joihin heillä itsellään ei ollut mahdollisuutta. Hoitajat totesivat etteivät opiskelijat ehdi tämän kaltaisiin tehtäviin. Omaiset ilahtuivat, huojentuivat ja ilmaisivat tyytyväisyytensä heidän läheistensä saadessa nyt henkilökohtaista aikaa ja virkistystä. (Leinonen 2006, 33.)

Nuoret tulevat vanhusten luo ihmisinä, samalla tasolla, eivät ammattilaisina. Harjoittelijan rooli on vapauttava sekä vanhuksille että nuorelle itselleen. Vanhuksella on oikeus torjua tulija ja hänelle tarjotaan uusi tilaisuus myöhemmin. Joskus vanhus kohdisti nuorelle aiheetonta vihaisuutta. Tuolloin nuorella oli mahdollisuus päättää jatkaako yhteistyötä. Palkkatyössä sitä valintaa ei voi tehdä, mutta palkaton työ kouluttamattomana ei velvoita sietämään huonoa kohtelua. Tieto valinnanvapaudesta helpotti nuorta lähestymään vaikeaa tilannetta myöhemmin uudelleen, yleensä toivotuin tuloksin. (Leinonen 2006, 27-28.)

Vanhukset olivat loistavia kouluttajia nuorille. Niinpä ohjaaja voi suunnata omaa toimintaansa nuorten tukemiseen, toimintaedellytysten luomiseen ja projektin syventämiseen. Osallistuminen koettiin yleissivistystä lisäävänä elämänjaksona palkkatyötä tai opiskelupaikkaa odottaessa. Osallistujat harjaannuttivat vanhusten ja henkilökunnan tapamisissa ihmisen kohtaamisen ja asiakaspalvelijan taitojaan. Useimmat nuoret pitivät osallistumisestaan sopivana elämän välivaiheena. Tämänkaltaisen toiminta antaa mahdollisuuden miettiä rauhassa omia tulevaisuuden suunnitelmia, lisätä työelämäkokemusta ja -valmiuksia. Kokemus lisäsi osallistujien ymmärrystä myös hoitotyötä kohtaan. (Leinonen 2006, 21-22, 26-27.)

Ennakkoon en arvannut, miten monenlaisia asioita nuorten kanssa toimiessa tulee vastaan. Valmiuden vaatimus vailla riittävää evästystä ja tukea aikuisuuteen astuville nuorille on kova. Koin hyvänä voidessani antaa huomiota nuorten tarpeille. Niitä ovat olleet asunto- ja toimeentulohuolet, läheisen kuolema, muiden ihmisten, myös hoitajien asenteet, paniikkihäiriö, omat tai läheisen päihde-, tai muut ongelmat, itseen kohdistuvat ylisuuret vaatimukset, tulevaisuuden suunnitelmat jne. (Leinonen 2006, 28.)

Osallistujien valinnassa ei todistuksia käytetty, joten toimijajoukko oli monipuolinen. Osallistajat eivät saaneet valmiita toimintamalleja, vaan joutuivat itse ottamaan selvää vanhusten toiveista ja tarpeista. Tutustuessaan vanhusten ajatuksiin, toiveisiin ja olosuhteisiin osallistajat hankkivat runsaasti hiljaista tietoa omaa elämäänsä varten. (Leinonen 2006, 28.)

Hiljainen tieto on ihmisessä läsnä kokonaisvaltaisesti, aivojen syvien kerrosten tietona. Hiljaisen tiedon kautta osaamme kohdata surevan ihmisen. Hiljainen tieto ohjaa ihmisen valintoja tietovirrassa. Sen pohjalta ihminen voi ohittaa valtavan määrän turhaa tietoa reagoimatta siihen lainkaan, kuvailee Hannele Koivunen. (Koivunen 2000, 79.)

Hauraankin vanhuksen vaikeasti tunnistettavaa aktiivista vuorovaikutusroolia harjoittelijan työhön, eivät kaikki hoitajat pystyneet näkemään. Toimintaan kohdistuvien odotusten ja realiteettien yhteensovittaminen eteni ryhmä-, ja osastokohtaisesti. Henkilökunnan kolmivuorotyö ja vaihtuvuus vaikeuttivat tiedon kulkua. Kukin toimija rakensi omalla tavallaan kontakteja asiakkaisiin ja yhteistyö henkilökunnan kanssa sai rakentua ilman ennakkovaatimuksia. Yhteistyön syntyminen edellyttää kuuntelemista ja hyvää delegointia. Käsitteiden yhteinen ymmärtäminen on avain toimivalle yhteistyölle. Uuden tulo vanhaan kuvioon vaatii aina asenteiden tarkistusta. Yhteisöjen sisäinen tilanne eli koko projektin ajan. (Leinonen 2006, 27, 29.)

8.2 Nuorten asennemuutoksia suhteessa vanhuksiin

Osallistuneet nuoret arvostivat vanhuksia lähtiessään projektiin, silti he totesivat uudenlaisen arvostuksen syntyneen vanhuksia ja heidän elämäänsä kohtaan. Heidän kuulemansa elämäntarinat koskettivat ja saivat huomaamaan muillekin sattuvan monenlaista ja silti vanhukset olivat ihmeen valoisia. Nuorissa heräsi uudenlainen huolenpidon halu, paitsi omia kaukana asuvia isovanhempia kohtaan, myös tuntemattomia kadulla kohdattuja vanhuksia kohtaan. Vanhuksista on tullut heille näkyviä, kun ennen heihin ei kiinnittänyt huomiota.

Ennen en osannut edes ajatella että on tällaista vanhuutta. (nainen 18v)

Erityisen huomion arvoisena pidän kommenttia, jossa nuori ilmaisee lähtevänsä mieluummin oman käden kautta, ennen kuin antaisi vanhana ja toimintakyvyttömänä viedä itseään laitoksen vuoteeseen vaipoissa makaamaan. Tämä kommentti muistuttaa, että vanhusten itsemurhat ovat maassamme vaiettua todellisuutta. Nuoret pystyivät samaisumaan vanhusten tilanteeseen. He myös havaitsivat että mitä enemmän aikaa viettää vanhusten parissa ja näkee tilanteen, voi paremmin asettua heidän asemaansa. Vanhuus ja vanheneminen tulivat joko pelottaviksi, tällöin nähtiin kivulias toimintakyvyttömyys ja siihen liittyvä odottamisen tyhjiys. Toisaalla koettiin ettei vanhuus ja vanheneminen pelota, vaan se nähtiin myönteisenä rauhana ja seesteisyytenä.

Seuraava palaute kertoo mielestäni työikäisten keskuudessa Suomessa yleisesti vallitsevan käsityksen vanhuudesta. Palaute on mielestäni erittäin keskeinen lähtökohta etsittäessä ratkaisuja vanhusten hoivan ja huolenpidon parantamiseen.

Aikaisemmin kuvittelin että kaikki vanhukset ovat aktiivisia ja kotona asuvia, joilla on paljon tekemistä ja ystäviä. Vain harvat heistä ovat laitoshoidossa ja sielläkin vain vähän aikaa ja kuolevat pois. Nyt olen huomannut että asetelma on toisinpäin. Useimmat vanhukset ovat hyvin yksinäisiä ja turhautuneita. Ruusuinen kuvitelma siitä, että suurin osa ihmisistä saa elää arvokkaan vanhuuden ja kuolla keinutuo- lissa, on karissut. Itselleni en toivoisi vuosia kestävää laitoshoidoa ja kuolemaa vaipoissa sairaalan sängyssä.

(nainen 21-v, turvapalvelututkinto)

TAULUKKO 5 sivulla 47. Nuorten kokemia asennemuutoksia suhteessa vanhuksiin.

NUORTEN KOKEMAT ASENEMUUTOKSET SUHTEESSAAN VANHUKSIIN

En osannut edes ajatella tällaista vanhuutta ennen projektia. Oli vain Omat isovanhemmat ja toisilla omat. Nyt osaan arvostaa vanhuksia huomattavasti enemmän.

T
I
E

Mitä enemmän on vanhusten parissa esim. Vuodeosastolla, näkee heidän tilanteen ja voiasettua paremmin heidän asemaansa.

D
O
L

Olen oppinut ymmärtämään heitä paremmin ja huomannut kuinka tärkeää heille on läsnäolo, kuunteleminen ja jutteleminen.

L
I
N

Yritän ymmärtää myös vanhuksia, jotka ovat joutuneet kokemaan elämässään kovia, joka näkyy heidän käyttäytymisessään.

E
N

Asenteeni vanhuuteen. Vanheneminen on jotenkin pelottava asia. Kun menee toimintakyky, on kipua ym.on vain odottamista että pääsisi pois tuskista. Elämä on todella yksinäistä.

TIEDOL-
LINEN

Vapaa-ajalla liikkeessani huomaan ja huomioin nyt vanhukset. Tunnen heistä huolta.

SEKÄ

Aikaisemmin kuvittelin että kaikki vanhukset ovat aktiivisia ja kotona asuvia, joilla on paljon tekemistä ja ystäviä. Vain harvat heistä ovat laitoshoidossa ja sielläkin vain vähän aikaa ja kuolevat pois. Nyt olen huomannut että asetelma on toisinpäin. Useimmat vanhukset ovat hyvin yksinäisiä ja turhautuneita. Ruusuinen kuvitelma siitä, että suurin osa ihmisistä saa elää arvokkaan vanhuuden ja kuolla keinutuolissa, on karissut. Itselleni en toivoisi vuosia kestävää laitoshoidoa ja kuolemaa vaipoissa sairaalan sängyssä.

EMOTIO-
NAALI-
NEN

Vanhuus ja vanheneminen ei pelota.

E
M
O

Nyt kunnioitan heitä enemmän ja suhtaudun heihin syvemmin.

Huomaan kaipaavani omia, kaukana asuvia isovanhempiani. Mietin kuinka he pärjäävät koska ovat huonokuntoisia. Haluaisin muuttaa heidän lähelleen että voisin auttaa heitä.

T
I
O
N

Kun tulen vanhaksi enkä enää pysty huolehtimaan itsestäni, lähdän mieluummin oman Käden kautta kuin annan viedä itseäni laitoksen yksinäisyyteen makaamaan.

A
A
L
I

Kun itse olen vanhus, haluaisin mahdollisimman vähän viettää aikaa laitoksessa.

N
E
N

On tullut enemmän rohkeutta vanhusten kohtaamiseen.

Hellyys ja rakkaus vanhuksia kohtaan on herännyt.

Annan enemmän aikaa omille isovanhemmille, Soitan useammin.

TOIMINNAL-
LINEN

Tullut enemmän rohkeutta vanhusten kohtaamiseen.

8.3 Lisää asennekysymyksiä

Potilasvastuu käsitteenä vaatii tarkistamista tätä toimintamallia käytettäessä. Jotkut hoitajat ymmärsivät nuorten työn vaativuuden, joillakin oli asenneongelmia. Työyhteisössä toisia väheksyvä henkilö tekee saman myös potilaalle, joka ei täytä hänen odotuksiaan. Asiakaspalvelu edellyttää kiinnostusta myös toisten tekemää työtä kohtaan. Osallistujat havaitsivat ettei riitä että tekee vain sen, minkä itse osaa. On tehtävä kaikkensa, että asiakas saa sen, mitä hän tarvitsee. (Leinonen 2006, 30-31.)

Nuorten kanssa keskustelimme havainnoista joissa heidän mielestään jotain käytöstä tai menettelyä ei voinut hyväksyä. Tavoitteena oli lisätä ymmärrystä siitä, että hoitoalan ammattilainen on myös ensisijaisesti ihminen ja toimii tilannekohtaisesti. Tarkoituksellinen väärinkohtelu tapahtuu aina ilman silminnäkijöitä. Hyväksyessämme että hoitotyössäkin toimitaan ihmisinä, on helpompi asettua hoidettavan rinnalle. Aiheesta pitäisi voida puhua. Organisaatio on aina vahvempi, hoidettavalla ei ole ketään, ellei häntä hoitava henkilö halua häntä kuulla. Yhteistoiminta henkilökunnan kanssa syveni ja kehittyi projektin jatkuessa. (Leinonen 2006, 29-30.)

Toimintaan pyrkineistä suurin osa, 56 henkilöä oli opiskelijana tai niin työhallinto heidät määritteli, kuten abit. Heitä ei opiskelijana oikeuteta harjoittelurahaan. Tässä kohdalla työhallinnon byrokratia esti selkeästi vanhuksilta oikeuden tarjolla olevaan virkistykseen. Työhallinto esti oikeuden lisäansioon ja omatoimiseen toimeentulon kohentamiseen. Työhallinto esti oikeuden valita omatoimisesti harjoittelukohteita, joiden nämä katsoivat palvelevan heidän omia uratavoitteitaan. (Leinonen 2006, 34.)

Nuorten kanssa ihmettelimme kuinka koulutuskeskeinen Suomalainen yhteiskunta on. Työskentely virkistystoiminnan tarjoajana elämän välivaiheessa herättää ihmetystä, jopa motiivin epäilyä Kauas olemme joutuneet yhteisöllisyydestä, emme enää näe elämää oppimisena. Osaamisen todisteena pidetään vain oppilaitoksen todistusta. Koulu tarjoaa tiedon, osaaminen syntyy toiminnassa ja jokainen kohdattu ihminen voi opettaa. Vastaanottajan asenne ratkaisee ja tieto on palvelun työväline. (Leinonen 2006, 44.)

9 SEURANTAKYSELY

Kaksi ja puoli vuotta projektin päättymisestä tavoitin puhelimitse kahdeksantoista, kahdestakymmenestäkahdeksasta (28) osallistuneesta. Esitin heille kolme kysymystä.

- 1 Millaisten tehtävien parissa työskentelet nyt?
- 2 Oletko havainnut jälkeinpäin hyötyneesi projektiin osallistumisesta?
- 3 Millaista hyötyä olet havainnut ja missä yhteydessä ?

Yhtä lukuunottamatta kaikki vastaajat totesivat projektiin osallistumisen olleen merkityksellinen elämänjakso. Perusteluksi osallistumisen hyödyttömyydestä hän totesi tienneensä jo sairaanhoitajaopintojensa alkamisen.

- Projektissa toimiminen avarsi näkemyksiä. Opiskelijana osaa katsoa hoidollisten tekijöiden lisäksi myös kokonaisuuksia.
- Kokemus kasvatti asiakaspalvelijan taitoja. Kulttuuritoimenjohtaja koki osavansa tuon kokemuksen ansiosta tarjota paremmin ikääntyneille soveltuvia näyttelyitä ja tapahtumia.
- Kokemus syvensi ymmärrystä ihmisen elämänkaaresta. Se antoi luottamusta omaan paikkaan sukupolvien ketjussa.
- Toisen ihmisen elämän mielekkyyteen vaikuttaminen koettiin merkityksellisenä.
- Ymmärrys elämän ainutkertaisuudesta lisääntyi.

Vastaavaan toiminnan tarpeen ja ajan puutteen oli havainnut lähihoitajana palvelutalossa ja vankimielisairaalassa työskennellyt palautteen antaja. Nuorena lähihoitajana mukaan tullut totesi haastattelussa ettei vuodeosastotyö ole hänen juttunsa. Viime keväänä hän sai viran laitoksessa, jossa toimi projektissa kuusi viikkoa, ennen sijaisuuteen siirtymistään. Nyt vuoden alussa hän aloitti työn ohessa opiskelun liikuntaopistossa.

Tavoitetuista kaksitoista (12), työskenteli tai opiskeli terveydenhoito-, tai sosiaalialalla. Yksi oli kotiäitinä uutta vauvaa odotellen, yksi on yrittäjänä, yksi kulttuuritoimen johtajana, yksi oli kotona ja yksi palannut kotiäitiydestä kokiksi.

TAULUKOT 5 A sivu 50 ja B sivu 51 Seurantakysely projektiin osallistuneille.

Millaisten tehtävien parissa työskentelet nyt?**Millaista hyötyä olet pannut merkille ja missä yhteydessä?**

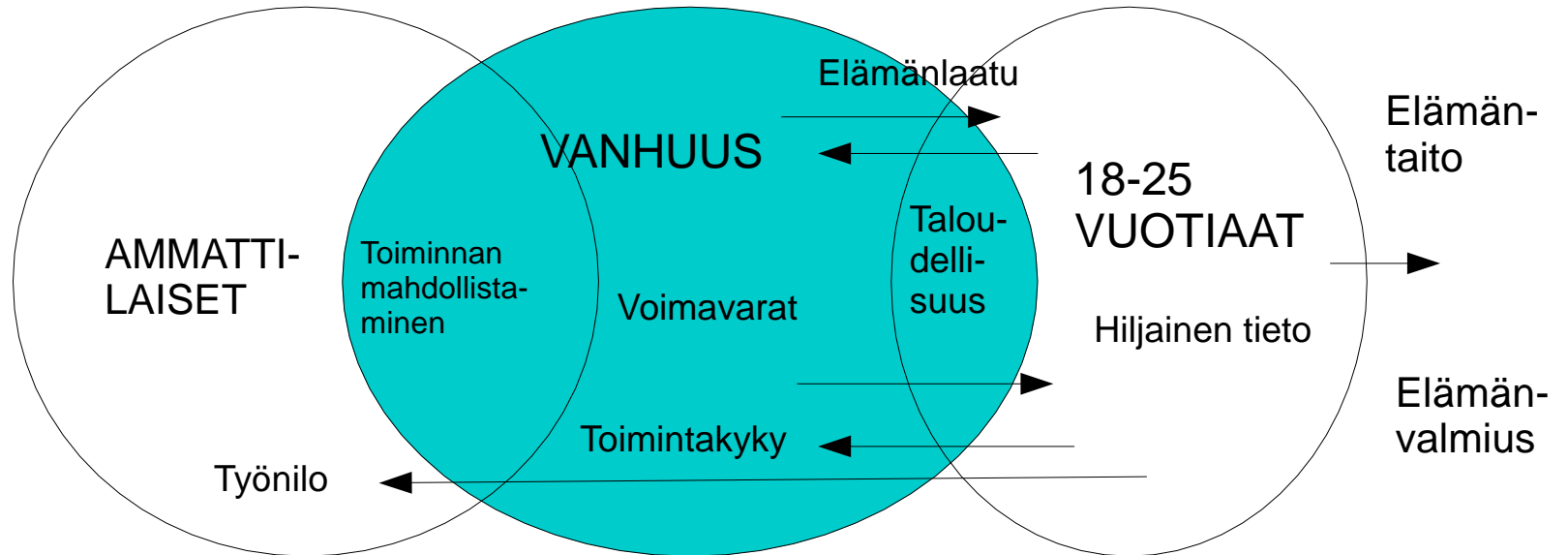
Vastausten numerointi seuraa projektissa käytettyä osallistujien esittelyä.

2. Olen kotona.	2	Ei ole ollut hyötyä jälkepäin mutta kokemuksena oli hyvä, jäi "hyvä maku" monella tavalla.
4. Valmistuin mielenterveystyön lähihoitajaksi. Olen nyt sijaisena vankimielisairaalassa.	4	Nyt, kuten palvelutalosisajaisuudessaakin huomaan ettei tässä työssä jää aikaa toimintaan, jota projektissa tein. Tarvetta on paljon molemmissa yhteisöissä.
5. Sain syksyllä viran kirjastotoimenjohtajana.	5	Olen huomannut hyötyä olevan suunnitellessani yleisötilaisuuksia ikääntyneille. On helpompi valita heitä kiinnostavaa kun on tuntumaa ikääntyneisiin.
6. Sain syksyllä sosionomin viran suuren kunnan sosiaalivirastossa. Otan vastaan kaikki uudet asiakkaat.	6	Monenlaista hyötyä on ollut. (Puhelimessa ei osannut ryhtyä erittelemään.) (Annoin sähköpostiosoitteen, mutta tarkempi vastaus jäi saamatta.)
7. Valmistun keväällä lähihoitajaksi kuntoutukseen.	7	Oli siitä hyötyä. Vähitellen kypsyi ajatus pyrkiä opiskelemaan hoitoalaa.
8. Olen palannut koulutukseni mukaiseen työhön äitiysloman jälkeen.	8	En ole huomannut hyötyä jälkepäin mutta kokemuksena oli kiinnostava.
10. Opiskelu jonka aloitin jäi vähän kesken. Olen nyt ollut kaksi vuotta myyntialan yrittäjänä.	10	Ei ole ollut hyötyä. En ole ollut vanhusten parissa lainkaan. Ehkä tulee nyt seurattua miten vanhusten asioita hoidetaan tässäkin kaupungissa.
12. Opiskelu valitettavasti jäi kesken. Nyt olen hoitamassa lapsia.	12	En ole huomannut jälkepäin hyötyä. Minä olin vain vähän aikaa siinä (alle 4 kk).
13. Aloitan opiskelun toimintaterapeutiksi. Olen ollut henkilökohtaisena avustajana erityiskouluilla.	13	Onhan siitä ollut monenlaista hyötyä. Projektiin osallistuminen sai ajattelemaan toimintaterapeutin ammattia itselle.

14. Opiskelen lähihoitajaksi, hoitoon-, ja huolenpitoon.	14	Projektissa toimiminen avasi näkemystä. Opiskelijana osaa nyt katsoa kokonaisuuksia. Osaa suhtautua paremmin dementiapotilaisiin ja ahdisteleviin miespotilaisiin.
16. Olen ollut henkilökohtaisena avustajana. Olen ajatellut että hakeutuisin opiskelemaan sosionomiksi.	16	Minä olin niin vähän aikaa, mutta ehkä se on antanut jonkilaista tiedostamatonta.
17. Opiskelen kolmatta vuotta sairaanhoitajaksi.	17	Ei ole ollut hyötyä. Varmaan muille mutta ei minulle. Minullahan oli jo suunnitelma hakeutua tälle alalle.
18. Valmistun keväällä laborantiksi.	18	Oli siitä osallistumisesta hyötyä vaikka vanhusten parissa en ole toiminut.
19. Sain viime keväänä viran laitoksessa, jonne siirryin sijaiseksi projektista. Aloitan työn ohessa momu-opisliikuntaopistossa. Tavoitteena edelleen kuntoutustyö.	19	Projektin ansiosta kiinnostuin ja sain rohkeutta hakeutua sijaiseksi osastolle. En pitänyt hoitotyötä laitoksessa todennäköisenä itselleni kun aloitin projektissa.
24. Olen ollut kotiäitinä. Välillä olen ollut työssä samassa liikkeessä jonne siirryin projektista. Toinen lapsi syntyy lähiaikoina.	24	Koen tärkeäksi saada olla mukana. Kasvatti kohtaamaan erilaisia ihmisiä asiakaspalvelijana. Laajensi näkökulmia ihmisen elämänkaaresta ja antoi tunteen vaikuttamisesta toisen ihmisen elämän mielekkyyteen. Antoi varmuutta luottaa omaan paikkaan sukupolvien ketjussa. Tajuan elämän ainutkertaisuuden.
26 Opiskelen toista vuotta lääketieteellisessä. En ole vielä valinnut suuntautumista, mutta keskustelin juuri geriatrin kanssa, joka piti sitä tulevaisuuden alana.	26	Nyt kun harjoittelen samassa sairaalassa, huomaan kuinka paljon on hyötyä kokemuksesta dementikkojen kanssa toimimisesta ja muista projektin kokemuksista.
27. Opiskelen suuhygienistiksi. Olin harjoittelijana terveyskeskuksen hammashuollossa.	27	En ole ollut vanhusten parissa. (Ei osaa puhelimesta ryhtyä määrittelemään.) (Annan sähköpostiosoitteeni. Vastaus jää saamatta.)
28. Valmistuin keväällä kehitysvammatyön lähihoitajaksi. Nyt olen sijaisena samassa palvelukeskuksessa.	28	Olihan siitä vaikka mitä hyötyä. (On automatkalla eikä osaa nyt ajatella tarkemmin.) (Lähetän sähköpostiosoitteeni vastaamista varten. Vastaus jää saamatta.)

B

VANHUUS KANSALAISKASVATUKSEN OSANA

Kaavio kuvaa ehdotetulla toiminnalla tavoiteltua muutosta.

Vanhukset ja nuoret kokevat itsensä ja elämänsä arvokkaaksi ja arvostetuksi.

Molemmissa tapahtuu voimaantumista.

Taloustekijät huomioidaan määräaikaisella rakenteella ja oikea-aikaisuudella.

Henkilökunta ja omaiset voimaantuvat yhteisen vastuunjaon laajentuessa.

Tapahtuu sosiaalisen yhteisön eheytymistä.

10 MIKSI SIIS KANSALAISKASVATUSMALLI?

Edellä esitelty kansalaiskasvatusmalli osoitti projektitoteutuksena, kuinka vähäisiltä näyttävien keinoin voidaan eheyttää huolenpidon turvaverkkoa sekä vanhusten, että palkkatyötä odottavien nuorten elämässä. Vanhukset kokevat psyykkisten voimavarojen lisääntymisen, nuorten heille osoittaman ajan seurauksena. Liikkumishalun lisääntyminen voi johtaa fyysistenkin voimavarojen ja hallinnan tunteen lisääntymiseen. Tapahtuu voimaantumista monella tasolla ja molemmissa osapuolissa.

Ihmisen kokonaiskokemusten ja merkitysten tiedon piiriin kuuluu myös tunne, tahto, intuitio ja usko. Rauhalan mukaan ihminen prosessoi tietoa tajunnassaan merkityksinä. Tietoa on myös arkitieto ja -taito, jonka mukaan ihminen toimii päivittäisessä elämässä. Rauhalan määrittelemä laaja tieto tulee lähelle hiljaisen tiedon käsitettä. Intuitiivisen tiedon hän toteaa olevan tiedon korkein aste. Intuitio on ihmisen omaa oivallusta, kokonaisuuden ja sen osien tajuamista. Rauhala jakaa käsitykset intuitiosta tieteellisen ajattelun ja arkikokemuksen yhteydessä kolmeen ryhmään (Koivunen 2000, 87, 90, 91.)

- 1.Intuitio välittömänä itsestään selvänä tietona.
- 2.Intuitio tietoa valmistelevana esivaiheena.
- 3.Intuitio paranormaalina kykynä.

Tämän jaottelun mukaan intuitioon liittyy kaikissa ryhmissä olennaisena tiedostamattoman hiljaisen tiedon hyödyntäminen, joka johtaa tietoiseen intuitioon, toteaa Koivunen (2000, 87, 90, 91).

Nuorten elämäntaidot ja hiljainen tieto vahvistuvat vanhusten seurassa ja antavat valmiuksia havainnoida ja hahmottaa elämää uudella tavalla. Sekä omaa elämää että elämää yleensä. Itsetuntemuksen lisääntyminen antaa lisää itseluottamusta, joka on erityisesti nykyisessä yhteiskuntarakenteessa tarpeen. Nuorten kokemat asennemuutokset suhteessa vanhuuteen ja vanhuksiin näen yhteiskunnallisesti merkittävinä. Moni työikäinen ei tänä päivänä tunne sitä piilossa olevaa vanhuutta, johon nuoret pääsivät tutustumaan. Tarpeen on muidenkin kuin vanhustyötä tekevien tuntea ja huomioida vanhusten monenlaisia tarpeita ja elämäntilanteita.

Henkilökunta laitoksissa koki toiminnan tuovan erityisesti psyykkistä helpotusta heidän työhönsä, vanhusten tyytyväisyyden lisääntyessä. Hoitajan työhön kohdistuu ristiriitaisia odotuksia. Koen toiminnan tuovan henkilökunnalle virkistystä toiminnan yhteistyöluonteen sisältämän vapauden seurauksena. Vanhusten tyytyväisyydestä seuraa myös avun tarpeen vähenemistä. Kutsusoirot iltavuorossakin vähenivät, joka osaltaan helpottaa hoitajien työpaineita. (Leinonen 2006, 49-52.)

Kansalaiskasvatustoiminta tarjoaa nuorille arvostetun aseman yhteisössä. Sen toteutuminen tarvitsee tietoisesti rakennetun ohjauksen ja tuen. On otettava huomioon myös nuorten toimeentulo. Tämän hetken rahoitusvaihtoehtona työhallinnon harjoitteluraha soveltuu hyvin kansalaiskasvatustehtäviin. Projektissa riskinä oli rahoitukseen liittyvä työhallinnon byrokratia. Toiminnan koordinointi seurakuntatyönantajan toimesta voisi vähentää tätä riskiä. (Leinonen 2006, 42, 43.)

Keskiaikuisuuden kehitystehtävään, huolenpitoon eli generatiivisuuteen sisältyy halu kantaa vastuuta muista ihmisistä ja suunnata omat luovat voimat elinyhteisön hyväksi muunmuassa hoivan ja työn kautta. Ellei tämä ole mahdollista, tutkijan mukaan siitä on seurauksena lamaaneminen. (Uotinen ym. 2004, 115.)

Miten tämän kehitystehtävän toteutuminen on hyvinvointiyhteiskunnassa on mahdollistettu?

Osallistujat saivat kokea vanhusten seurassa viettämäänsä aikana olevansa arvostettuja ja rakastettuja. Tästä kokemuksesta he ovat ammentaneet voimaa vaikeina hetkinään. Projektin aikaiset havainnot saivat minut pohtimaan, olisiko hauraiden vanhusten olemassaolon tarkoitus elämässämme opettaa meitä rakastamaan?

Jokaisella ihmisellä on tarve rakastaa ja saada rakkautta, tarve tuntea olevansa arvokas ja arvostettu, niin omassa kuin toistenkin silmissä. Rakkauden puute voi johtaa ahdistukseen ja masentuneisuuteen, toteavat Kaipio ja Murto (1995, 24.)

Nuoret ilman työtä ja vanhukset ilman välittävää ihmistä, ovat vaarassa masentua. Henkilökohtaista huolenpitoa tarjoamalla saamme kokea rakkauden heräävän myös itsessämme. Rakkaus muuttaa velvollisuudetkin oikeuksiksi.

Oppilaitoksiin sidottu kansalaiskasvatus ei jätä tilaa esittämäni mallin sisältämälle luovuudelle. Kysyisinkin, ketä varten toimitaan, vanhuksia vai kouluttajaa? Kouluttajan tehtävänä on valmentaa ammattilaisia toimimaan yhteistyöhön maallikoiden kanssa, ottamaan heidät yhteistyökumppaneiksi, kuten on toteutunut tässä koulutuksessa. Vanhusten ja nuorten kohtaamisia ei tule estää omimalla kansalaistoimintakin taloudellisen hyödyn tuojaksi ammattilaisille. Milloin on kyse kansalaistoiminnasta? Tämä on eettinen valinta, kuka on tärkein, kouluttajako, vanhukset, nuoret? Mitä pitäisi ajatella eettisenä valintana siitä, että palkatut kouluttajat ja muut ammattilaiset hyödyntävät myös palkatta toimivien työpanoksen?

Esitelty kansalaiskasvatusmalli mahdollistaa osallistumisen myös nuorille, jotka eivät suunnittele tulevaisuutta vanhustyössä tai ylipäätään hoitoalalla. Malli on näin toteutettuna joustava. Tavoiteltaessa palkkatyönä toteutettavaa ratkaisua, toiminta kaatuu rahaan. Silloin vanhukset jäävät vaille sitä ihmisen aikaa, joka on tarjoamani toimintamallin keskeinen ajatus. Toiminta on mahdollista toteuttaa lähes nykyisillä resursseilla ja täydentää siten erityisesti vanhusten, mutta myös nuorten turvaverkkoa.

Toimeenpanoehdotus on luettavissa sivulla 63.

10.1 Vanhuksen tarpeet ja esimiestyö

Miten esitetty toimintamalli liittyy esimiestyöhön? Vanhusten hoidon ja hoivan saataavuuteen vaikuttaa henkilöstömäärä. Erityisesti hoitoala tuntee lyhytaikaisten sijaisten saantivaikeuden. Mielestäni esimiesten ja kouluttajien tulisi olla kiinnostuneita tietämään toimivan asiakastyön esteistä. Asiakkaan lähellä toimiville henkilöille ei pitäisi jättää yhteiskunnallistakin vaikuttamistyötä. Heidän tulisi voida toimia asiakkaan lähellä. Kirkon koulutusorganisaatiossa totean Jeesuksen olleen siellä missä on kärsivä ihminen. Siellä pitäisi, edes joskus olla myös esimiesten ja opettajien.

Ellei hoitotyötä asemoida vain yhdeksi osa-alueeksi ihmisen hyvinvoinnissa, näen uhkana auttajien, omassa ylikuormituksen ahdingossaan raatelevan toisensa, riidellessään siitä kuka on tärkein. Opetuslapsetkin kiistelivät, ketä heistä olisi pidettävä suurimpana. Jeesus vastasi kysyjille:

Kuninkaat hallitsevat herroina kansojaan, ja vallanpitäjät vaativat, että heitä kutsutaan hyvän tekijöiksi. Niin ei saa olla teidän keskuudessanne. Joka teidän joukossanne on suurin, se olkoon kuin nuorin, ja joka on johtaja, olkoon kuin palvelija. Kumpi on suurempi, se, joka on aterialla, vai se, joka palvelee häntä? Eikö se, joka on aterialla? Mutta minä olen teidän keskellänne niin kuin se, joka palvelee. (Luuk. 22:24-27).

Asiakas on mielestäni esimiehen ja opettajan paras ja tärkein opettaja. Hallituksen asettama ennaltaehkäisevän terveydenhoidon tavoite tarvitsee toteutuakseen muidenkin kuin hoitoalan ammattilaisten toimia. Sitran pääsihteeri Esko Aho nosti aiheellisesti keskusteluun uudistustarpeen ja sen kiireellisyyden Uudistuksen asiantuntijuuden hän jättää alan edustajille (2005, 5-8). Sitran avaus uudennaisille rahoitusvaihtoehdoille oli välttämätön ja tervetullut.

Stakesin tilasto kertoo kunnallisen hallintohenkilöstön henkilötyövuosien lisääntyneen vuosien 1990 ja 2003 välisenä aikana 19 %:lla. Henkilömääränä se on 2 300. Näyttää siltä että asiakkaan henkilökohtaista kohtaamista tapahtuu yhä vähemmän. Yhä useammat palvelut siirtyvät internetin kautta toteutettavaksi. Tiedon lisääntyminen näyttää vievän asiakaspalvelijan yhä kauemmas asiakkaasta.

Silva Tedre näkee hoivatyöntekijöiden ja asiakkaiden jäävän näkymättömiksi ja äänettömiksi arkielämän toimijoiksi, koska nämä eivät pääse mukaan ongelmien määrittelyyn. . Silti heidän vastuullaan on jokapäiväisen elämän välttämättömien toistojen turvaaminen. (Tedre 2007, 109.)

Yhteiskuntatieteen tohtori, psykologi Kari Murto toteaa painopisteen yhteisön prosessikeskeisessä kehittämissstrategiassa olevan yhteisön arkipäivän tutkimisessa sen kaikilla tasoilla. Organisaatioiden perustehtävä on Murron mukaan asiakkaiden tarpeisiin vastaaminen, jonka vuoksi yhteisön kehittämisen tulee tapahtua alhaalta ylöspäin. Murto toteaa juuri perustasolla työskentelevien omaavan parhaan asiantuntemuksen asiakkaiden tarpeiden tuntemisessa. Voidakseen vastata tarpeisiin nopeasti ja oikeilla vastauksilla, perustason henkilöstön ja omaisten kuulemisen ja vaikutusmahdollisuuksien takaaminen on onnistumisen välttämätön edellytys. Johdon tehtävä on tukea kaikin tavoin nimenomaan perustason toimintaa ja luoda siellä toimiville optimaaliset toimintaedellytykset. (Murto 1995, 31.)

Toteutuvatko nämä 1995 julkaistut Kari Murron ajatukset nyt vanhustyön kohdalla? Kehitys on näyttänyt kulkevan määrätietoisesti päinvastaiseen suuntaan. Mitä enemmän koulutusta, sen kauempana asiakkaasta asiakaspalvelijat, ihmiset ovat. Mitä hyötyä asiakkaille on tutkimuksiin panostamisesta, elleivät ne näy asiakastason käytännöissä? Esittämässäni kansalaiskasvatustoiminnassa nuoret voivat tuoda ammattilaisten nähtäväksi paljon arvokasta tietoa vanhusten puolesta. Mielestäni niillä on käyttöarvoa koko vanhustenhoidon ketjussa hallintoa ja koulutusta myöten. Kansalaiskasvatustoiminta voisi oikein toteutettuna, toimia yhdistävänä linkkinä, asiakkaan ja ammattilaisen yhteistyökumppanina.

Howard Astin ilmaisee johtajien uuteen rooliin kuuluvan muuttumisen ihmisiksi, jotka varmistavat sen, että jokainen seurakunnassa tulee hoidetuksi. Johtajien on oltava aktiivisesti mukana yhteisön ruokkimisessa. Astinin soluseurakuntamallissa varajohtajan kouluttamista kuvataan mielestäni kansalaiskasvatusmallille rinnasteisena, kokemuksella oppimisena. Hänen mukaansa Jumala haluaa varustaa jokaisen seurakuntalaisen palvelukseensa. Me emme saa olla sen esteenä, toteaa Astin. (Astin 2000, 66, 72, 78, 94.)

Gerontologista sosiaalityötä tekevän on hallittava yksilötasoisien sekä yhteiskuntatasoisen sosiaalityön menetelmät, toteaa Simo Koskinen. Ammatillisen tietopohjan laaja-alaisuuden vaatimus, sekä työn monitasoisuus asettavat gerontologisen sosiaalityön suurten haasteiden eteen. Koskinen välittää Silverstonen havainnon, jonka mukaan sosiaalityön ammatti ja koulutus on nyt liian kaukana vanhenevasta yhteiskunnasta. Toimintaympäristön muutokset edellyttävät jatkuvaa uudistumista, toteaa Koskinen edelleen, Pohjolaa lainaten. Ympäröivän yhteiskunnan muutoksiin vastaamista on vaadittu myös sosiaalialan kehittämistä pohtineessa raportissa (Koskinen 2004, 46.)

Voidakseen pysyä ajan muutoksissa mukana, sosiaalialan ammattilaisiksi pyrkivien on mielestäni hyödyllistä osallistua ennen koulutusta, toimintaan asiakasmaailmassa, jossa kohtaamiselta ei vaadita muuta kuin kohtaamista ihmisenä samalla tasolla. Myös opettajille olisi tärkeää henkilökohtainen kosketus asiakasryhmien arkeen. Tämän näki tärkeänä myös Foerster, josta sivulla 25 olen maininnut aiemmin.

10.2 Professionaalisuus ja talous

Ihmisten hyvinvointiin vaikuttavat sosiaali- ja terveysalan ohella monet muutkin ammatti alat. Asiantuntijakeskeisyyden toi esiin arkkitehti Kirsti Pesola esteettömyys seminaarissa keväällä 2008, kertoessaan liikuntavammaisen asiakkaan huomioimisesta rakennussuunnittelussa. Arkkitehtikoulutukseen ei näe tarpeellisenä huomioida liikuntavammaisia asukkaita. Muutokset jälkikäteen tulevat kuitenkin kalleimmaksi.

Terveyssektorilla esimerkiksi dementikon ulkoiluttaminen ei vaadi koulutettua hoitajaa. Sen sijaan tämän lähettäminen lääkärin vastaanotolle ilman asiakastiedot tuntevaa henkilöä on hylkäämistä. Puheterapeutin tapaaminen kerran viikossa tai harvemmin ei kunnouta halvauspotilasta, afaattikkoa. Siihen tarvitaan päivittäistä puheseuraa. Kaatumista pelkäävän vanhuksen fyysinen ja psyykinen kuntoutus ei hoidu masennuslääkkeillä eikä fysioterapialla. Tarvitaan ihmistä henkisenä tukena ja liikkumisen mahdollistajana. Tarvitaan ajan antajaa, jonka ei tarvitse olla erikoisasiantuntija. Todellinen asiantuntijuus merkitsee mielestäni keinojen jakamista sinne missä niitä tarvitaan – ei pitämään niitä asiantuntijalla, joka sitoo asiakkaat itseensä.

Professionaalisuudella on syrjäytetty yhteisöllisyys. Yhteisöllisyys sisältää jokaisen jäsenen osallisuuden. Se merkitsee sitä, että yhteisö pitää huolta jokaisen yksilön osallisuuden oikeudesta. Osallisuudesta syntyy elämän mieli ja mielekkyys. Kuinka on käynyt yhteiskunnan muutosprosessissa nuorisokasvatuksen? Professionaalisuus edellyttää tiettyä ja tietyn mittaista koulutusta ennen kuin saa toimia asiakaspalvelussa. Näin tehtävät, jotka ennen hoituivat yhteiseen vastuuseen kasvattajina, on nyt professionaalistettu. Lähes kaikki kasvatustyö on tehty maksulliseksi.

Suomen taloudellinen nousu sodan jälkeen, mahdollistui työyhteisöissä syntyneen asiantuntijuuden ja osaamisen jakamisella. Nyt tuo jakamisen kulttuuri on kadonnut ja tilalle ovat tulleet kouluttajan markkinat. Jokainen yksilö on ensin kuljetettava, lähes neljännesvuosisadan ajan lukuisten palkattujen kouluttajien kautta, ennen kuin hänellä katsotaan olevan osaamista riittävästi, oikeuttaakseen palkkaan. Usein tuo koulutusputki johtaa suoraan työttömyyskortistoon, myös hoitoalalla. Tarvitseeko kysyä miksi ei rahaa riitä huolenpitoon avun tarvitsijoista? Olisiko aika priorisoida koulutusta?

Palkkatyön puuttuminen merkitsee toimeentulon puuttumista. Tärkeintä nuorten tulevaisuudelle on mahdollisuus palkkatyöhön. Mahdollisuus tutustua työelämään auttaa löytämään oman alan. Opiskeluputken ulkopuolelle jättäytyminen voi olla myös osoitus nuoren itsenäisestä ajattelukyvyistä. Itsetarkoituksellinen koulutus on kallein vaihtoehto yhteiskunnassa ja näen sen nyt palvelevan ensisijaisesti kouluttajaa. (Leinonen 2006, 70-71.) Ilmainen koulutus on harhaanjohtava ilmaus. Koulutus ei tule ilmaiseksi edes opiskelijalle ja veronmaksajille nykyinen koulutuskäytäntö tulee todella kalliiksi. Opetusministeriön tilasto kertoo diakonia-ammattikorkeakoulutuksesta aiheutuneen vuonna 2007 veronmaksajille noin 20 000 €n suuruiset opiskelijakohtaiset kokonaiskustannukset. Ovatko koulutuksen sisällön ja keston kustannukset oikeassa suhteessa vastineeseen jonka valmistujan asiakas sillä saa ja mitä hänen tulisi saada?

Nuoret velvoitetaan monivuotiseen opiskeluun, ehkä lainarahalla, silti palkkatyö ole varma. Pääosalla ”Toisiamme varten”-projektiin osallistuneista jo oli ammatti. (Leinonen 2006, 70.) Toisaalla ovat nuoret, joilta on estetty toivottu opiskelupaikka, koska sen on saanut velvoitteesta paikkaa hakenut henkilö, joka ehkä keskeyttää opiskelun. Nuorten on haettava vähintään kolmeen oppilaitokseen todistaakseen olevansa kiinnostuneita opiskelusta. (Aamos 4:1.) Tämä työllistää verovaroin kustannettavia hakemusten käsittelijöitä ja pääsykokeiden toteuttajia. Pakkohausta pitäisi mielestäni luopua pikaisesti. Se varhaistaisi nuorten mahdollisuuksia päästä opiskelemaan toivomaansa alaa. Se varhaistaisi myös palkkatyöhön siirtymistä.

Meistä on tullut vähitellen hyväksikäytön kohteita, joilla ei ole vaikutusmahdollisuutta tärkeissä itseämme koskevissa asioissa. Meidän arvomme ihmisinä ja itsearvostuksemme näyttää riippuvan siitä, kuinka hyvin suoriutuksillamme pystymme palvelemaan joitakin meille ulkopuoleltamme asetettuja tavoitteita. (Kaipio & Murto 1980, 18.)

Näin totesivat jo 1980 julkaistussa kirjassaan Kaipio ja Murto, jotka aloittivat yhteiskasvatuksen parissa jo 70-luvulla. Olemmeko tänään, 2000-luvulla yhtään viisaampia?

10.3 Teorian ja käytännön tasapaino

Limbinen, tunnejärjestelmä toimii yhdyssiteenä, tulkiten aivojen sisäisen ja ulkoisen välistä tietoa, jossa ratkaisevaa on tajunta eli kaoottisuus. Näin välittää Koivunen aivotutkija Bergströmin ajatuksia. Aivojen kolmas resurssimuoto arvo, on tekemisissä oikean aivopuoliskon kanssa, joka kontrolloi tietoa. Jokainen ihminen luo oman maailmansa omilla merkityksillään ja koodaa niitä koko elämänsä ajan yhä uudelleen ja uudelleen. Tämä tapahtuu kunkin oman perusorientaation ja itselleen kertyneen kokemusaineiston varassa. Jokainen yksilö luo oman hiljaisen tietonsa omilla merkityksillään, joilla määrittelee itsensä perinteen antamaa taustaa vasten. Koivunen lainaa Gadameria, verratessaan sivistystä matkaan, jossa tajunta jatkuvasti avartuu. Tätä matkaa kuvataan loppumattomana toiseuden kohtaamisena. Toiseuden, erityisyyden, erilaisuuden kohtaamisessa tavoitteena ei ole oikean tiedon löytäminen, vaan jatkuva oppimisen prosessi. Terve järki, maalaisjärki, käytännöllinen viisaus ovat kykyä toimia järkevästi yllättävissä tilanteissa. (Koivunen2000, 84, 85, 86.)

Tietoyhteiskunnassa tieto on hyvin pitkälle kenen tahansa ulottuvilla internetin, kirjallisuuden ja muiden tiedotusvälineiden kautta. On myös todettu kaikki tärkeä tulleen jo aiemmin sanotuksi. Siitähän kertovat kirjallisten töiden vaatimat lähdeviittauksetkin. Avuntarvitsijaa sen sijaan ei voi auttaa pelkällä tiedolla, vaan tarvitaan ihmisiä tekemään konkreettisia tekoja heidän lähellään. Teoriatiedon ylikorostus on johtanut ihmisisä olevan osaamisen ja ymmärryksen mitätöintiin. Siitä on seurannut olemassa olevien voimavarojen syrjäyttäminen. Samaan aikaan toisaalla valitukseen, ettei ole varaa palkata ihmisiä riittävästi edes välttämättömiin hoitotöihin, puhumattakaan jotka mahdollistaisivat kansalaisen perusoikeuksiin kuuluvan ulkoilun vanhuksille (Viertola 2009). Tarvitaan mittava sosiokulttuurinen muutos, jonka tulee mielestäni ulottua myös koulutukseen ja sen rahoitukseen. Sosiaalialan arvostuksen puute näkyy omankin koulutukseni rakennekokonaisuudessa.

Hannu Vuorinen kirjoittaa (2001, 164, 165), ettei yksikään meistä ole perimmäisessä mielessä mestari, vaan olemme kaikki edelleen oppimassa. Meidän ei tarvitse olla valmiita, ei tarvitse osata ja hallita kaikkea. Myös seurakunnassa meidän on luotava oppimiselle suotuisa ilmapiiri. Meidän tulee sallia erehtyminen, jotta uskaltaisimme yrittää. Siten rakennamme Armon taloa.

10.4 Rahan asema sosiaali- ja hoitoalan yhteydessä

Valtiotieteen tohtori Paul Lillrank (2004, 115) Teknisestä korkeakoulusta käsittelee hoitoalaa koskevaa kustannushyötysuhdetta. Hän toteaa terveydenhuollossa mielletävän potilaan aika aina ilmaiseksi ja rajattomaksi. Kysynkin, onko vanhusta vastaanotolle saattavan hoitajan, tai työstä pois jäävän omaisen aika ilmaista? Onko lonkkaleikkauksesta toipuvan vanhuksen aika ilmaista? Ilmaisen ajan käsite kohdistuu myös työttömyyden hoidoksi kutsutulla toiminta-alueella. Entä pitkät kaavamaiset koulutukset? Kuinka pitkiä koulutusten on tarpeen olla tässä nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa pystyäkseen vastaamaan asiakkaan tarpeisiin? Onko asiakkaan tarpeiden ja kouluttajan vallan välinen suhde kohdallaan? Miten huomioida rahoitus siten, ettei koulutus varaa verovaroja monivuotisiin koulutuksiin, jonka jälkeen rahaa ei jää varsinaisen asiakastoinnin toteuttamiseen? Työyhteisöissä on paljon tarpeellista työtä tekemättä siksi, ettei kyseisiin tehtäviin kannata palkata työntekijää.

Sosiaali-, ja terveydenhuollon koulutuksissa on myös alettava puhua rahasta. Se on koettu tabuna. Katsotaan ettei rahasta sovi puhua silloin kun puhutaan avuntarpeesta ja auttamisesta. Tämä on osoittautunut huonoksi ratkaisuksi, koska näin on ollut helppo syyllistää hoitotyöntekijöitä ja jättää keskustelematta rahoitukseen vaikuttavista tekijöistä. Raha on määräävä tekijä päätettäessä siitä, miten avun tarpeisiin vastataan. On tärkeää että avun tarjoajat itsekin osaavat huomioida kustannushyötysuhdetta ja siten valvovat ja vastaavat omista valinnoistaan. Taloudellisten realiteettien ja hoitotyön ihanteiden yhteensovittaminen edellyttää työn kustannusten hahmottamista. Rahoituksen osuuden tunnistaminen toimintaketjussa antaa eväitä priorisoida omaa toimintaa ja välttää syyllistymästä syyllistettäessä. Talouden tunteminen auttaa tiedostamaan omia valintojaan. Ottamalla huomioon myös taloudelliset perusteet tekemisille, tiedostetaan ja pystytään paremmin tekemään arvovalintoja. Sitä on mahdollista keskustelussa siirtä keskinäisestä kateudesta ja kilpailusta taloudellisten ratkaisujen etsimiseen aidosti moniammatillisena yhteistyönä.

Stakesin tilasto vertaa Sosiaali- ja terveysalan henkilöstömuutoksia ajalla 1990-2003. Sen mukaan sairaanhoitajien määrä on tuona aikana lisääntynyt 70 %:lla. Se merkitsee 3 800 henkilötyövuotta. Tutkimusaikana se oli sosiaali- ja hoitoalan suurin ammattiryhmä. Samanaikaisesti avustavaa henkilökuntaa, kuten sairaala-, ja hoitoapulaisia oli vä-

hennetty 46 %:ia, joka on 11 400 henkilötyövuotta. (Kauppinen; Niskanen, 2004, 25.)

Hoitoapulaisten tekemä työ jää nyt osin tekemättä, tai välttämättömät tehtävät toteutetaan hoitajatyönä. Tämä on paitsi kalleinta, myös pois ammattilaisen asiakastyöstä. Hoitoapulaisen työ oli aikanaan nuoren ensimmäinen askel kohti hoitoalan ammattia. Voisiko kansalaiskasvatusmalli tarjota vaihtoehdon?

Kyllä voisi, koska opiskelupaikkaa tai palkallista työtä odottaessaan nuori saisi työttömyyden sijaan tilaisuuden tutustua hoito- ja sosiaalialan yhteisöihin ja työkuultuuriin. Koska hän voisi toimia noissa yhteisöissä ilman ammattilaisvastuuta, hänelle avautuisi uudenlainen kasvunpaikka. Hän kartuttaisi omaa hiljaisen tiedon varantoaan ja samanaikaisesti saisi rakentua omana persoonana, saaden siihen sekä ammattilaisten että vertaistoimijoiden tuen. Viittaan tässä aiemmin, sivulla 22, mainitsemaani Unescon oppimistavoitteeseen, olemaan oppimiseen. Toteutuuko tuon peruspilarin tavoite työelämän tai koulutuksen käytännöissä Suomessa?

11 TUTKIMUSTYÖSKENTELEN POHDINTAA

Toiminnan kuvaaminen edellytti jo projektia suunnitellessa luonnollisestikin tarkastelemaan asioita oman näkökulmani lisäksi myös hoitajien, vanhusten ja nuorten näkökulmaa. Opinnäytetyötä kirjoittaessa piti katsoa myös lukijan näkökulmaa. Tavoitteenahan on, että toimintamalli olisi otettavissa lukijan käyttöön ja edelleen kehitettäväksi joko sellaisenaan tai käyttökohteen mukaisina sovelluksina. Toiminta itsessään on yksinkertaista ja arkista, mutta juuri siksi pitää sisällään riskejä. Valtiovallankin painottaessa nyt voimakkaasti vapaaehtoistoimintaa, on vaarana romanttinen ajatus siitä, kuinka hyvyys leviää ideologiana, kun vain innostetaan ihmisiä tekemään hyvää.

Lisääntyneen rikollisuus kohteena ovat usein juuri vanhuksset. He ovat haavoittuvimpia kaikkinaisen vilpin kohteena. Myös vanhusten päihderiippuvuuden yleistyminen on tuonut hoito-osastoillekin uusia haasteita. Päihdeasiakkaat kuitenkin tarvitsevat ammattilaistyötä. Sinisilmäisyydestä vapaaehtoistoiminnan ohjauksessa voi koitua vahinkoa niille, jotka eivät pysty huolehtimaan itsestään. Suuressa innostuksessa voidaan päätyä tavoitellusta päinvastaiseen tulokseen, ellei riskejä huomioida.

Lähtiessäni etsimään kansalaiskasvatussanan määrittelyjä koin yllätyksen. Itselläni oli käsitteestä hyvin jokapäiväinen käytännön mielikuva. En silloin tiennyt sanan olevan sidottu palkkatyöhön opetustoimen piirissä. Tämä havainto tuntui iskulta vasten kasvoja. Hetken mietin, onko tilalle etsittävä uusi ilmaus. Olen kuitenkin edelleen sitä mieltä, ettei tuota sanaa voi vangita vain rahaa vastaan tehtävään ammattikäyttöön. Kansalaisena kasvaminen tapahtuu pitkänä prosessina, joka alkaa kotona pienten lasten kanssa. Kansalaisuus puolestaan jatkuu työiän jälkeenkin, aina elämän päättymiseen saakka ja vielä sen jälkeenkin.

Niinpä jatkoin käsitteen määrittelyä. Löydettyäni Veikkolaisen tutkimuksen koin osuneeni aarteeseen. Erityisesti Foersterin ajatuksista löysin vastaavuuksia omiini ja työ tuntui jälleen palkitsevalta.

Lähdeaineiston ohjeistuksessa painotettiin tuoreen tiedon käyttöä. Olen tietoisesti halunnut käyttää myös vanhempaa tutkimustietoa. Tutkijoilta, joilta on ilmestynyt uudempaa-

kin julkaisua, ovat vanhemmissa tuotoksissaan ilmaisseet selkeämmin tutkimustani tukevia näkemyksiä. Käyttämällä tietoisesti vanhempia lähteitä haluan samalla kritisoida itsetarkoituksellista uutta tutkimusta ja tutkimustyötä. Opiskelun aikana on käynyt ilmeiseksi, että yliopistojen kirjastoissa on paljon käytännöllistä tutkimustietoa, jota näytetään koulutuksissa käytettävän vain uusien ja uusien tutkimusten materiaalina. Monet tutkimuksiin kerätyt tiedot ovat jo olleet käytännön asiakastyötä tekevien tiedossa, heillä vain ei ole mahdollisuutta muuttaa tilannetta. Kuka kiinnostuisi luomaan uusia edellytyksiä käytännöntyön olosuhteisiin?

Tutkittavan toiminnan ydinajatuksen säilyttäminen on edellyttänyt, ettei sisältöä jaeta ennen aikaisesti ulkopuolisten käyttöön. Päättäessäni opinnäytetyöni aiheen, tiesin ottavani riskin. Tiesin tarjoavani yleisestä käytännöstä vahvasti poikkeavan näkökulman. Riskinä oli, että se ohjautuisi toivotusta päinvastaiseen lopputulokseen. Vanhusten vuoksi päätin ottaa riskin. On tunnettava tausta, jossa toiminta on syntynyt sekä ympäristö ja olosuhteet, johon se on tarkoitettu. Yli-innokkuus idean suhteen oli vaarantaa vanhusten ja nuorten ainutlaatuisen yhteistoiminnan tavoitteen. Tutkimustyön kouluttajan tulisi pystyä esimerkillään osoittamaan mahdolliseksi tutkimustyöskentelyn luottamuksellisuus. Sosiaalialalla kilpailu on paikallaan vain rakkaudessa asiakkaaseen. Muussa tapauksessa asiakas voi jäädä ilman tutkimuksista saatavaa hyötyä. Ehdottamani muutos edellyttää kouluttajan sallivan taloudellista hyötyä tuottamattomat rinnallakulkijat asiakkaiden lähelle. Myös koulutusaikana on käynyt ilmeiseksi vanhushoivan, kuten nuortenkin suhteen, tarvittavan radikaalia asennemuutosta.

Ohjaajaani lehtori Arto Mikkolaa kiitän tiukoista kysymyksistä, jotka auttoivat tehtävän rajaamisessa. Hänen osoittamansa luottamus, rohkaisu ja ohjaus tutkimustyön kuluessa auttoivat vaikeissa vaiheissa eteenpäin.

Sairaalapastori Seija Riekkistä kiitän työn esiluennasta, kommenteista ja korjausehdotuksista. Hänen palautteitaan arvostan erityisesti siksi, koska hän ”Toisiamme varten”-projektissa mukana olleena tuntee kuvaamani toiminnan paremmin kuin kukaan toinen. Ylihoitaja puolestaan luki esitarkastusversion ja antoi suostumuksensa toimintaympäristön mainitsemiseen.

Idea projektiin syntyi aikanaan hiljaisen tiedon välityksellä, niin myös toimintaohjeet. Kaikki kunnia siitä ja seurauksina tulleista ja edelleen tulevasta kuulukoon Jumalalle! Tämän kirjallisen työskentelyn koen olevan minulle rohkaisua tuoda esiin arjen uskoa parempaan huomiseen. Sosionomina tulen huomioimaan tulevissa työyhteisöissä mahdollisesti piilevät kansalaiskasvatukseen sopivat tehtäväkentät. Vanhustyön saralla erityisesti toivon voivani käyttää tässä tutkimuksessa kertynyttä tietoa, sitä eteenpäin kehittäen.

12 TOIMEENPANOEHDOTUS

”Toisiamme varten”-projektin valmennuksessa eräs osallistuja totesi käytetyn työskentelymenetelmän muistuttavan isoskoulutusta. Kommentti vahvisti osaltaan näkemystäni toiminnan sopivuudesta toteutettavaksi seurakuntatyön kautta. Luterilainen seurakunta kattaa maan verkostona, joka käsittää isoja ja pieniä seurakuntia. Kaikki vanhustyön laitokset ovat jonkun seurakunnan alueella. Sairaalapastoreita on vähän ja heidän voi välillä olla vaikea löytää niitä ihmisiä, jotka eivät aktiivisesti voi tai osaa etsiä yhteyttä. Kansalaiskasvatuksen organisoiminen toimisi yhteysverkon tavoin osapuolten kesken. Ajattelen että toiminta voisi rakentua nuorisotyön, diakonian ja sairaalasielunhoidon muodostamalle kolmiolle. Nuorten valmennus voisi olla seurakunnan nuorisotoimen ominta aluetta edellä mainitusta syystä. Diakonia tarjoaisi vanhustyön asiantuntijan konsultatioita ohjaajalle. Sairaalapastori tuntee toimintaympäristön ja voisi olla luomassa yhteyttä laitoksen henkilökunnan ja nuorisotoimen välillä. Sopimus nuorten kanssa voisi olla 2-6 kuukauden mittainen. Laitosympäristössä ohjattu toiminta valmentaisi osallistujia toimimaan myöhemmin vapaaehtoistyössä vanhusten parissa.

Väliaikainen seurakunnan nuorisosihteeri Marjukka Toropainen totesi syksyllä 2006 yhteistyöneuvottelussa, projektiraporttia silmäillessään ”tämän olevan juuri sitä, mitä meidän tulisi tehdä”. Mielestäni kansalaiskasvatuksen toimintamalli vastaa monilta osin kirkon tavoitteita. Toimintamallille on myös jo valmis toimintarunko, sekä osin jo käytössä oleva ohjausmenetelmä seurakuntatyön sisällä.

Ajattelen että pidemmälle vietyä kansalaiskasvatuksen toteutus voisi olla kulttuuriministeriön alaista toimintaa, kuten kirkollinen työ nytkin. Tämä voisi mahdollistaa osallistumisen useammille kiinnostuneille. Lisäksi kulttuurisen näkökulman tausta mahdollistaisi rinnakkaisten vaihtoehtojen kehittämisen.

Sairaalapastori Seija Riekkinen totesi toteutetun kaltaiselle toiminnalle olevan tilaa edelleen. Siitä huolimatta että kansalaistoiminta on monin tavoin aktivoitunut pitkäaikaisosastoillakin. Voidaksemme tarjota hauraillekin vanhuksille iloa ja laadukasta elämää, tarvitaan ammattilaisten ja maallikoiden yhteistoimintaa monella tasolla, Riekkinen totesi. (Henkilökohtainen konsultaatio 4.6.2009.)

Lopuksi muutama sana arjen kristillisyydestä kansalaiskasvatukseen sovellettuna. Soluseurakuntamallia teoksessaan esittelevä anglikaanipastori Howard Astin toteaa Jumalan haluavan Sanaansa toteutettavan käytännössä. Sen on tarkoitus tuoda meille elämä. Hän toteaa myös että seurakunnan tulee palata takaisin raamatulliseen, syvien ihmissuhteiden painottamiseen. (Astin 2000, 27, 50.)

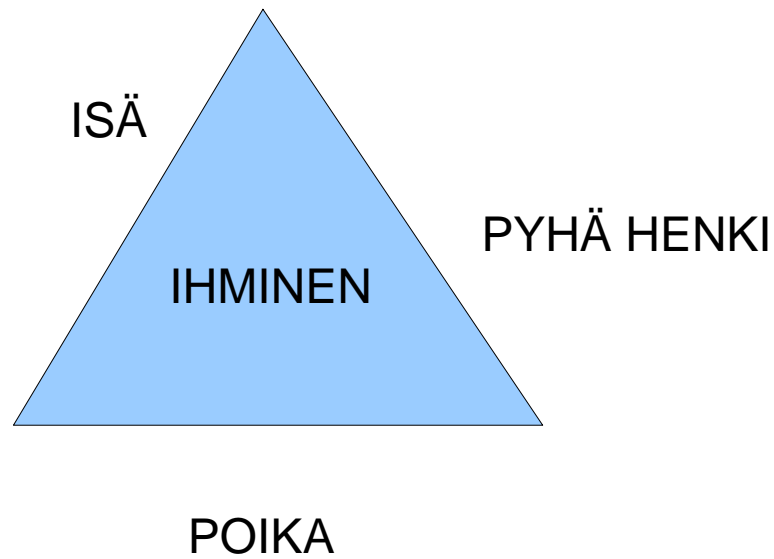
Sivulla 68 olevan kaavion valmistuessa yllätyin sen rinnasteisuudesta ehdottamani kansalaiskasvatusmallin ja raamatun viisauteen perustuvan toimintamallin kesken. Astin toteaa Jumalan haluavan meidänkin pitävän Jeesuksen johtajamallinamme. Jeesuksen koulutusmenetelmänä oli ottaa oppilaita. Hän otti opetuslapset mukaansa, jolloin nämä näkivät mitä hän teki. Sitten hän lähetti heidät tekemään samoin. Jeesus (Joh. 13:12-17) opetti heille paradoksia siitä, mitä on olla yhtäikaa Herra, mitä opettaja ja mitä on olla palvelija. (Astin 2000, 19.)

Tämän arvoreflektioni päätän Jumalaa itseään kuvaavaan näköalaan Kirjojen Kirjassa, Raamatussa, jota myös ihmisen käyttöoppaaksi voisin kutsua. Ehkäpä Hän haluaa edelleenkin toimia tässä kuvatulla tavalla, myös vanhustyön kehittämisen kysymyksissä?

Minä, Herra,
olen vanhurskaudessani
kutsunut sinut,
olen tarttunut sinun käteesi,
varjellut sinut
ja pannut sinut kansoille liitoksi,
pakanoille valkeudeksi,
avaamaan sokeat silmät,
päästämään sidotut vankeudesta,
pimeydessä istuvat vankihuoneesta.
Minä, Herra,
se on minun nimeni,
minä en anna kunniaani toiselle
enkä ylistystäni epäjumalille.

Jes. 42:6-8. (1933.)

Raamatun mallin mukainen seurakuntayhteisö

Kansalaiskasvatusmalli

13 YHTEENVETO JA POHDINTA

- Voimaantumista tapahtui sosiaalisella, psyykkisellä ja fyysisellä tasolla. Sadat vanhukset kokivat elämänlaatunsa kohoamista. Yksilöä tukevien sosiaalisten suhteiden merkitys vanhusten elämänlaadun kohentajana osoittautui toimivaksi. Nuorten läsnäolo motivoi vanhuksia liikkumaan ja sai kiinnostumaan ympäristöstä. Pienikin liikunta tukee toimintakyvyn säilymistä.
- Seurantatutkimus osoitti nuorten arvostavan vanhuksia nyt uudella tavalla. Kokemus auttoi heitä näkemään itsensä osana sukupolvien ketjua.
- Pientenkin tekojen arvo opittiin ymmärtämään. Nuoret kokivat sekä itsensä että työnsä arvokkaaksi.
- Vanhusten seurassa käytetty aika ja sen reflektointi opettivat nuorille elämäntaitoja ja asiakaspalveluvalmiuksia. Niitä hankkiessa karttui itsetuntemus joka vahvisti itseluottamusta.
- Lisäksi nuoret kokivat toiminnan innoittavaksi. Jokaisena aamuna oli mukava lähteä töihin.
- Toimintaympäristön tuttuus vapauttaa voimavaroja opiskeluun.
- Hoidettavaa ja hoitotyötä osataan projektikokemuksen ansiosta tarkastella nyt hoitotyön ammattilaisina tai opiskelijoina kokonaisvaltaisemmin.
- Valmius yhteistyöhön maallikoidenkin kanssa on kehittynyt ja ymmärrystä vapaaehtoistyön riskeistä on enemmän.
- Työn hakijoina laajempi näkemys työyhteisöistä ja omista mahdollisuuksista.
- Nekin, jotka eivät toimi hoitotyön ammattiteissa, kokevat kansalaisina olevansa valmiimpia huomaamaan vanhuksia ja vanhusten tarpeita, missä tahansa ympäristössä. Tätä pidän erittäin merkittävänä tuloksena.
- Henkilökunta oppii huomaamaan maallikkotoimijoiden tuoman lisän, paitsi vanhusten elämänlaatuun, myös omaan työhönsä, vaikka tehtävät ovat erilaiset. Yhteistoiminnan rajojen rakentaminen on jatkuvaa uuden oppimista, samoin asenteiden tarkistus suhteessa nuoriin työttömiin.

Koulutusyhteisöt voivat saada hieman valmiimpia ja avarakatseisempia opiskelijoita, kuten myös työyhteisöt työntekijöiksi. Kansalaiskasvatus ulottaa siis vaikutuksiaan laajemmallekin. Toiminnan keskiössä ovat silti vanhuksset ja nuoret. Muutos vanhuuteen asennoitumisessa vaatii myös koulutuksen sisällä selkeää muutosta. Innostuneen oppimisen lisäksi tarvitaan koulutusta, joka perustuu työyhteisöissä olevien olosuhteiden ja asiakasryhmien tilanteen tuntemukseen sekä kustannustekijöiden huomioimiseen.

Tutkimus osoitti nuorissa olevan käyttämätön voimavara, joka on mahdollista ottaa käyttöön kansalaiskasvatuksen keinoin. Monessa suhteessa se on erityisen ajankohtainen juuri nyt. Olemassa olevan osaamisen käyttämättä jättäminen on liian kallista sekä taloudellisesti että inhimillisesti. Nuorissa kansalaiskasvatustoiminta synnyttää hiljaista tietoa ja elämän taitoa. Samalla se antaa nuorille lisää aikaa ja näkökulmia oman tulevaisuuden suunnitteluun. Tarpeellisuuden ja arvostuksen kokemus on tärkeää sekä vanhuksille että nuorille ja voimaannuttaa molempia. Tutkimusaineiston, ”Toisiamme varten”-projektin nuoret osoittivat toiminnallaan todeksi, miten rakkaus löytää keinot. Rakkaus tuo lisää kaikille osapuolille.

Vanhusten elämään kansalaiskasvatustoiminta tuo kaivattua laatua ja sisältöä, Vanhusten ilon lisääntyessä, kansalaiskasvatustoiminta tuo iloa ja henkistä vapautta myös henkilökunnalle, voimaannuttaen siten myös heitä. Henkilökunta saa toiminnasta arvokkaan ja tarpeellisen yhteistyökumppanin. Omaiset kokevat huojentavana, että vanhuksella on myös iloa ja virkeyttä tuottavaa seuraa.

Tutkimus tuo näkyväksi arvokasta tietoa vanhusten puolesta, asiakkaan näkökulmasta ja tasolta. Tiedoilla on käyttöarvoa koko vanhustenhoidon ketjussa hallintoa ja koulutusta myöten. Sen vuoksi esitetty kansalaiskasvatusmenetelmä kannattaa ottaa käyttöön ja edelleen kehitettäväksi. Ammatillisen ajattelun ja toiminnan analysointi työyhteisöissä, tässä tutkimuksessa esitellystä näkökulmasta, voisi kirkastaa koko vanhustyön mainetta. Mitkä tehtävät vaativat nimenomaan ammattilaista, mitkä taas ovat maallikkoyhteistyönä toteutettavissa? Vastausten myötä voisi Suomeenkin syntyä myönteisempää ikäkulttuuria.

Tutkimus osoittaa selkeästi taloudellisestikin kannattavaksi, mahdollistaa vanhusten ja nuorten toiminta kansalaiskasvatusmerkityksessä, nuorten yhteisöllisyyteen kasvattamisessa. On taloudellisestikin kannattavaa sallia vanhusten ja nuorten keskinäisen suhteen luominen, pohjaksi myöhemmälle ammatilliselle koulutukselle, nykyistä enemmän vanhuksissa olevaan viisauteen ja molemmissa olevaan rakkauteen perustuen. Juuri näistä syistä sopivin ehdotetun toiminnan koordinoija olisi seurakuntatyö. Ei kuitenkaan ulkoapäin määräten, vaan sairaalapastorin ja nuorisotyöntekijän yhteisestä tahdosta liikkeelle lähtien.

LÄHTEET

- Aho, Esko 2005. Terveysthuollossa tarvitaan suuria muutoksia. Dialogi 3, 5-8.
Helsinki: Stakes.
- Antikainen, Merja 2009. Kotihoidon kivijalka ei ole kunnossa. Viikkosavo 20.5.
- Astin, Howard 2000. Soluseurakunta. Hämeenlinna: Päivä Oy.
- Davis, Kaarina 2007. Raskas kutsumus. Helsinki: Nemo.
- Fratiglioni, Laura; Wang, Hui-Xin; Ericsson, Kirstin; Maytan, Margaret & Winblad, Bengt 2000. Influence of social network on occurrence of dementia: a community-based longitudinal study. The Lancet. 200 Vol 355: April 15, 1315-19. New York.
- Hirsijärvi, Aimo 2009. Vanhusten hoito ontuu julkisella puolella yksityistä enemmän. Seinäjoki; Ilkka 9.9.
- Hirsijärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. 13-14 p. Helsinki: Oppimateriaalikeskus, Tammi
- Hokkanen, Hannele; Häggman-Laitila, Arja & Eriksson, Elina 2005. Kotona asuvien iäkkäiden ihmisten voimavarat ja niiden tukeminen. Gerontologia 2006/1. Jyväskylä: Kasvun ja vanhenemisen tutkijat ry.
- Hytönen, Elsa; Routasalo, Pirkko & Pitkälä, Kaisu 2006. Millä tavoin psykososiaalinen ryhmäliikuntainterventio vaikuttaa ikääntyneiden yksinäisyyteen? Gerontologia 2007.1. Jyväskylä: Kasvun ja vanhenemisen tutkijat ry.
- Hyypä, Markku 1986. Ruumiinkieli. Helsinki: Otava.
- Jabe, Marjatta 2009. Pyramidista pannukakkuun. Fakta 8, 46-48. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Kauppinen, Jorma 2008. EDU 12.9.2008. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 4.1.2009](#)
[Http://www.edu.fi/Ideat/oppilaitoksetjaverkostot.](http://www.edu.fi/Ideat/oppilaitoksetjaverkostot)
- Kauppinen, Sari; Niskanen, Tapani 2004. Sairaanhoidajista on tullut sosiaali- ja terveysalan suurin ryhmä. Lainausta Dialogissa 2005 (3), 24-25. Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastollinen vuosikirja 2004. Helsinki: Stakes.
- Kirkon vanhustyön strategia 2015 (i.a.). Helsinki: Kirkkohallitus. Viitattu 5.1.2009.
[Http://www.evl.fi/kkh/to/kdy/kirkonvanhustyonstrategia.pdf.](http://www.evl.fi/kkh/to/kdy/kirkonvanhustyonstrategia.pdf)
- Koivunen, Hannele 1993. Hiljainen tieto. Helsinki: Otava.

- Koskinen, Simo 2007. Teoksessa Seppänen, Marjaana; Karisto, Seppo; Kröger, Tapio 2007. Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välillä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kuokkanen, Ritva; Kivirinta, Mervi; Määttänen, Jukka & Ockenström, Leena 2007. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. 4. uudistettu painos. Diak-julkaisuja. Helsinki; Juvenes Print Oy.
- Leinonen, Aino 2006. Nuorten ja vanhusten yhteistoiminnan kehityshanke asiakaspalvelussa ja virkistystoiminnassa-projektin kokemukset ja raportti Espoo: RAY.
- Lindqvist, Martti 1985. Ammattina ihminen. Helsinki: Otava.
- Lillrank, Paul; Kujala, Jaakko & Parvinen Petri 2004. Keskeneräinen potilas. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Mikkola, Arto 2005. Teoksessa Laatia vanhustyöhön. Noppari, Eija; Koistinen, Paula (toim.) Hygieia-sarja, Helsinki: Tammi.
- Murto, Kari 1995, 2. painos. Prosessin johtaminen. Jyväskylän Koulutuskeskus. Nexus delfix. Viitattu 5.1.2009.
[Http://nexusdelfix.interneix.fi/fi/sisalto/materiaalit/2_metodit/7_hiljainen?](http://nexusdelfix.interneix.fi/fi/sisalto/materiaalit/2_metodit/7_hiljainen?)
- Niemelä, Jorma 2009. Kehitys kehittyy – kestäkö ihminen? Mitä on sosiaalisesti kestävä kehitys? Pieksämäki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 19.8.
[Http://www.fi/files/diak/.../oulunluento2009jormaniemel2.pdf.](http://www.fi/files/diak/.../oulunluento2009jormaniemel2.pdf)
- Niiranen, Tarja 2007. Laadullinen tutkimus. Luento ja siihen liittyvät diat. Pieksämäki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Pesola, Kirsti 2008. Näkökulmia esteettömyyteen ja esteettömään yhteiskuntaan. Luento. Esteettömyysseminaari 10.4.2008. Pieksämäki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Pohjola, Heikkilä & Murto 2007. Teoksessa Vanhuus ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Raamattu 1957. Pieksämäki: Suomen kirkon sisälähetysseuran offsetpaino.
- Raamattu 1993. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1002 käyttöön ottama suomennos. Jyväskylä: Gummerus.
- Raitanen, Tarja-Liisa; Hänninen, Tuomo; Pajunen, Hannu & Suutama, Timo (toim.) 2004. Geropsykologia: vanhenemisen ja vanhuuden psykologia. Porvoo: WSOY.

- Riekkinen, Seija 2009. Henkilökohtainen konsultointi 4.6.2009 projektin jälkeisestä kansalaistoiminnasta vuodeosastoilla. Keskustelu 3.8.2009 Kuopio: Harjulan sairaala.
- Ruoppila, Isto 2004. Teoksessa Raitanen, Tarja-Liisa; Hänninen, Tuomo; Pajunen, Hannu & Suutama, Timo (toim.) Geropsykologia. Porvoo: WSOY.
- Saarenheimo, Marja 2004. Teoksessa Raitanen, Tarja-Liisa; Hänninen, Tuomo; Pajunen, Hannu & Suutama, Timo (toim.) Geropsykologia. Porvoo: WSOY.
- Saimi ja Jalmari 2009. Oppiminen ja tiede. Esitetty 17.2. 2009. Yle Areena, TV1.
- Seppänen, Marjaana; Karisto, Seppo; Kröger, Tapio 2007. Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välillä. Jyväskylä; PS-kustannus.
- Tornstam, Lars 2004. Teoksessa Raitanen, Tarja-Liisa; Hänninen, Tuomo; Pajunen, Hannu & Suutama, Timo (toim.) Geropsykologia. Porvoo: WSOY.
- Tedre, Silva 2007. Teoksessa Seppänen, Marjaana; Karisto, Seppo; Kröger, Tapio. Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välillä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Toropainen, Marjukka. Yhteistyöneuvottelu marraskuu 2006. Kuopio. Evankelisluterilainen seurakunta, nuorisotyö.
- Uotinen, 2004. Teoksessa Raitanen, Tarja-Liisa; Hänninen, Tuomo; Pajunen, Hannu & Suutama, Timo (toim.) Geropsykologia. Porvoo: WSOY.
- Veikkola, Juhani (toim.) 2003. Vastuun ja osallisuuden yhteisö - diakonia- ja yhteiskuntatytön linja 2010. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Veikkolainen, Petri 2004. Kunnan kansalaisen kasvatus. Kansalaiskasvatuksen käsitteet, tavoitteet ja menetelmät Friedrich Wilhelm Foersterin (1869-1966) ja Georg Kerschensteinerin (1854-1932) kasvatustajatteluissa ensimmäistä maailmansotaa edeltävinä vuosina (1910-1912). Jyväskylän yliopisto. Historian ja etnologian laitos. Pro gradu-työ. Viitattu 4.1.2009.
[Http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-2004941886](http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-2004941886).
- Viertola, Juha 2008. Liikunta on osa kansalaisen perusoikeuksia. Liikunta ja Tiede 45, (4) 24-26. Helsinki; Liikuntatieteellinen Seura ry.
- Vuorinen, Hannu 2001. Rakenteilla Armon talo. Jyväskylä: Päivä Oy.
- Ylinen & Rissanen 2007. Teoksessa Seppänen, Marjaana; Karisto, Seppo; Kröger, Tapio. Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välillä. Jyväskylä: PS-kustannus.